

BİLANÇO

TÜRMÖB AYLIK YAYIN ORGANI • SAYI : 84 • EKİM 2003

5 FİYATI:2.500.000.-TL.

- *Basit usul, vergi adaletini bozuyor*
- *Vergi yükü ücretlinin üzerinde*
- *Dalgalı kura müdahale gerekiyor mu?*
- *Türkiye AB'nin fakiri*
- *Ekonomi petrol bağımlısı*

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu
Nail SANLI

Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU

TÜRMÖB
Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres
Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail: alid@turmob.org.tr

Baskı
Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı
Bilanço Dergisi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

Ekonominin geleceğini maliye politikası belirleyecek

Temel ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler ekonomi üzerinde iyimser bir hava oluşmasını sağlıyor. Uygulanan ekonomik program; enflasyonu kalıcı bir şekilde düşürmek, kamu borç stoğunu azaltmak ve ekonomide sürdürülebilir büyüme ortamını tesis etmek hedefleri üzerine inşa edildi.

2002 yılı tüketici fiyat enflasyonu yüzde 35 olarak hedeflendi ve yıl sonunda yüzde 29.7 olarak gerçekleşti. 2003 yılı hedefi ise yüzde 20 olarak belirlendi. Enflasyondaki düşüş eğilimi kalıcı bir hal aldı. Borç stoğunun çevrilebilirliğine yönelik beklentiler olumluya döndü. Bu beklenti çerçevesinde faiz oranları gerilemesini sürdürüyor.

Gayri Safi Milli Hasıla 2002 yılında yüzde 7.8, 2003 yılının ilk altı ayında ise yüzde 5.4 oranında büyüdü. Geçmiş yıllarda yurtiçi talebe bağlı olarak gerçekleşen büyüme, son dönemde yerini, ihracat ve özel sektöre dayalı büyümeye bıraktı.

Bu olumlu tablonun sürebilmesi için kamu finansmanının gelir ve gider dengesinin sağlıklı bir yapıya kavuşmuş olması gerekiyor. Konsolide bütçe dengesinde ciddi sorunlar hala sürüyor. Konsolide bütçe harcamaları, konsolide bütçe gelirleri üzerinde seyrediyor. Bütçe harcamalarının yüzde 73'ünü transfer harcamaları oluşturuyor. 2004 yılı konsolide bütçesi büyük önem taşıyor. Gelir ve maliye politikalarında disiplinin tavizsiz sürdürülmesinin yanı sıra vergi gelirlerinde önemli oranda artış sağlanması gerekiyor.

Vergi gelirlerinde artış ise yeni vergiler getirerek ya da oranları artırarak gerçekleştirilemez. Yapılması gereken; kayıtdışı kayıt altına almak, vergi sisteminde yer alan muafiyet ve istisnaları asgariye indirmek, sistemi bozan basit usul gibi uygulamaları kaldırmaktan geçiyor. Bütçe açıklarını azaltmak, gelirleri tek sağlam kaynak olan vergilerle karşılamak gerekiyor.

2004 yılı bütçe büyüklüğü ve hedefleri bir anlamda ekonominin geleceğinin de önemli bir göstergesi olacak. Bizce, ekonominin geleceğinin belirleyicisi maliye politikası olacaktır.

14. Olağan Genel Kurulumuzun; ülkemize ve mesleğimize yeni açılımlar ve katkılar getireceği inancındayız.

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

Basit usul, vergi adaletini bozuyor

Maliye Bakanlığı vergi sisteminde uyguladığı muafiyet ve istisnalar - la vergi yükünü çalışanların ve dar gelirliilerin üzerine yıktı. Basit usulde vergilendirilen bir mükellef, yıllık 50 milyon 809 bin lira vergi öderken, bir asgari ücretlinin ödediği gelir vergisi yıllık 387 milyon 180 bin lira oldu. Basit usul vergi mükellefleri, 1 Temmuz 2003 tarihinden itibaren KDV'den de muaf tutuldu.

Vergi sistemindeki çarpıklıklar sonucu gelir üzerinden alınan vergilerin oranı düşerken, dolaylı vergilerin oranı yüzde 70'e ulaştı. Ücretli çalışanlar hem dolaylı vergi yükü altında eziliyor hem de sistemin çarpıklığından dolayı daha fazla vergi ödüyor. Basit usule tabi mükellef sayısı 810 bin 167. Bu mükelleflerin 2002 yılında ödediği vergi toplamı 41 trilyon 164 milyar ve mükellef başına ödenen vergi ise 50 milyon 890 bin lira. Buna karşılık 2002 yılı için bir asgari ücretlinin sadece aylık gelir vergisi kesintisi 27 milyon 486 bin 563 lira ve yıllık 329 milyon 838 bin 756 lira oldu.

2003 yılı temmuz ayı itibariyle

asgari ücretlinin eline net 225 milyon 999 bin lira geçiyor. İşverene maliyeti ise 403 milyon 581 bin 485 lira. Aylık sosyal güvenlik ve vergi kesintisi 177 milyon 582 bin 485 liraya ulaşıyor. Asgari ücretlinin ödeyeceği gelir vergisi yıllık 387 milyon

180 bin lira ve yıllık toplam sosyal güvenlik ve vergi kesintileri 2 milyar 130 milyon 989 milyon 820 liraya ulaşıyor.

2000 yılında basit usule tabi mükellefler yıllık 13 milyon 709 bin lira vergi öderken, asgari üc-

Yıllar	Dolaysız Vergiler %	Dolaylı Vergiler %
1994	48	52
1995	41	49
1996	39	61
1997	41	59
1998	47	53
1999	45	55
2000	41	59
2001	40	60
2002	33	67
2003	31	69

retli ise sadece gelir vergisi olarak yıllık 145 milyon 875 bin 600 lira ödedi. Aynı şekilde basit usule tabi mükellefler 2001 yılında ortalama yıllık 32 milyon 887 bin lira vergi ödediler. Buna karşılık asgari ücretliler ise sadece gelir vergisi olarak yıllık 214 milyon 505 bin 280 lira ödediler.

2002 yılında kurumlar vergisi mükellefleri ortalama 2 milyar 955 milyon 552 bin lira vergi öderken, gelir vergisi mükellefleri ise ortalama 666 milyon 629 bin lira vergi ödediler.

Vergi sistemindeki çarpıklıktan dolayı, dolaylı vergilerin yükü sürekli arttı. Dolaylı vergilerin uygulandığı ürünlerin düşük gelirli bütçesindeki payı, yüksek gelirli bütçelere göre daha fazla olduğundan vergi yükü asıl olarak düşük ve sabit gelirli üyelerinde kalmakta.

2003 yılında dolaylı vergilerin oranı yaklaşık olarak yüzde 70'lere ulaştı. Bunun anlamı vergi gelirlerimizin yaklaşık yüzde 70'inin adil olmayan dolaylı vergilerden sağlanıyor olmasıdır. Bu durum vergi sisteminizde dikey adaleti (az kazanan az, çok kazanan çok vergi al), dolayısıyla da gelir dağılımını bozmakta.

Vergi yükünün adaletli dağılımını tespit etme yolunda kullanılabilecek bir diğer ölçüt, tevkif (stopaj) yoluyla toplanan vergi ile ücretlilerin ödediği vergilerin toplam gelir vergisi içindeki payıdır. Ülkemizde stopaj

BASİT USULE TABİ GELİR VERGİSİ MÜKELLEF SAYILARI 2002 YILI ARALIK SONU İTİBARIYLA				
	İLLER	BASİT USUL	DİĞER ÜCRETLİLER	TOPLAM
1	ADANA	20.527	376	20.903
2	ADİYAMAN	7.143	275	7.418
3	AFYON	11.680	221	11.901
4	AĞRI	3.776	2	3.778
5	AMASYA	5.313	170	5.483
6	ANKARA	25.339	462	25.801
7	ANTALYA	28.123	361	28.484
8	ARTVIN	2.663	44	2.707
9	AYDIN	20.713	993	21.706
10	BALIKESİR	22.284	1.007	23.291
11	BİLECİK	1.929	28	1.957
12	BİNGÖL	2.213	157	2.370
13	BİTLİS	2.626	45	2.671
14	BOLU	2.621	32	2.653
15	BURDUR	5.495	169	5.664
16	BURSA	21.775	389	22.164
17	ÇANAKKALE	9.580	382	9.962
18	ÇANKIRI	1.680	36	1.716
19	ÇORUM	7.576	91	7.667
20	DENİZLİ	18.205	405	18.610
21	DİYARBAKIR	12.246	549	12.795
22	EDİRNE	7.992	199	8.191
23	ELAZIĞ	6.654	119	6.773
24	ERZİNCAN	2.814	21	2.835
25	ERZURUM	8.481	3	8.484
26	ESKİŞEHİR	5.373	209	5.582
27	GAZİANTEP	22.106	501	22.607
28	GİRESUN	8.997	180	9.177
29	GÜMÜŞHANE	1.829	13	1.842
30	HAKKARI	1.486		1.486
31	HATAY	18.733	446	19.179
32	ISPARTA	6.072	146	6.218
33	İÇEL	22.119	406	22.525
34	İSTANBUL	64.372	1.809	66.181
35	İZMİR	37.878	1.977	39.855
36	KARS	4.006	25	4.031
37	KASTAMONU	5.545	26	5.571
38	KAYSERİ	8.238	33	8.271
39	KIRKLARELİ	6.617	305	6.922

yoluyla alınan gelir vergisinin toplam gelir vergisine oranı 1988’te yüzde 73.1 iken, 1995’te yüzde 88.6’ya, 1999’da, yüzde 89.6’ya, 2000’de yüzde 95.2’ye ve son olarak 2002 yılında ise yüzde 91’e ulaştı.

2000 yılında vergi gelirlerinin yüzde 39.6’sı gelirden alınan vergilerden ve yüzde 42.8’i mal ve hizmetlerden sağlandı. Toplanan vergilerde dolaylı vergilerin payı ise yüzde 59 oldu.

2001 yılında vergi gelirlerinin yüzde 39.3’ü gelirden alınan vergilerden ve yüzde 45.5’i mal ve hizmetlerden sağlanan vergilerden oluştu. 2001 yılında dolaylı vergilerin oranı ise yüzde 60 oldu.

2002 yılında gelirden alınan vergilerin oranı düşmeye devam ederken, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin oranı artışını korudu. Vergi gelirlerinin yüzde 32.4’ü gelirden alınan vergilerden oluşurken, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı toplam vergi gelirleri içinde yüzde 50.4’e yükseldi. Dolaylı vergilerin oranı da yüzde 67 olarak gerçekleşti.

2003 yılında dolaylı vergi oranı yüzde 70’lere yaklaşırken, bütçe hedeflerine göre gelirden alınan vergilerin toplam vergi gelirlerine oranının yüzde 30.3’e düşmesi ve mal ve hizmetlerden alınan vergilerin oranının yine toplam vergi gelirlerine oranının yüzde 52.3’e yükselmesi bekleniyor.

40	KIRŞEHİR	3.008	50	3.058
41	KOCAELİ	11.887	197	12.084
42	KONYA	20.132	489	20.621
43	KÜTAHYA	8.826	112	8.938
44	MALATYA	273		273
45	MANISA	22.899	1.018	23.917
46	K.MARAŞ	14.567	278	14.845
47	MARDİN	7.321	401	7.722
48	MUĞLA	16.731	715	17.446
49	MUŞ	2.994	1	2.995
50	NEVŞEHİR	4.524	63	4.587
51	NİĞDE	4.428	59	4.487
52	ORDU	12.287	286	12.573
53	RİZE	6.453	233	6.686
54	SAKARYA	13.265	550	13.815
55	SAMSUN	17.195	316	17.511
56	SIIRT	2.493	37	2.530
57	SİNOP	3.614	158	3.772
58	SİVAS	8.803	73	8.876
59	TEKİRDAĞ	11.934	511	12.445
60	TOKAT	9.297	279	9.576
61	TRABZON	12.932	203	13.135
62	TUNCELİ	1.115	101	1.216
63	Ş.URFA	18.295	117	18.412
64	UŞAK	5.281	240	5.521
65	VAN	9.764	70	9.834
66	YOZGAT	6.247	6	6.253
67	ZONGULDAK	10.175	454	10.629
68	AKSARAY	4.934	34	4.968
69	BAYBURT	1.119	5	1.124
70	KARAMAN	3.637		3.637
71	KIRIKKALE	3.192	51	3.243
72	BATMAN	4.885	221	5.106
73	ŞİRNAK	2.521	3	2.524
74	BARTIN	3.848	71	3.919
75	ARDAHAN	1.360	30	1.390
76	İĞDIR	5.219	258	5.477
77	YALOVA	2.931	202	3.133
78	KARABÜK	2.935	112	3.047
79	KİLİS	2.706	35	2.741
80	OSMANİYE	7.438	212	7.650
81	DÜZCE	7.932	48	7.980
	TOPLAM	794.216	20.911	815.127

Vergi yükü ücretlinin üzerinde

Bir asgari ücretli bir çok meslek grubundan daha çok vergi ödedi, mobilyacılar, bakkallar, süpermarketler, konfeksiyoncular, kürk imalat ve satış yapanlar, deri ve deri mamülü satışı yapanlar, diş hekimleri, bina inşaatı yapanlar, deterjan ticareti yapanlar bir asgari ücretli kadar vergi ödemedi.

2002 yılı gelir vergisinin seçilmiş meslek gruplarına göre dağılımı ile kurumlar vergisinin seçilmiş meslek gruplarına göre dağılımı vergi sistemindeki adaletsiz ve çarpık yapıyı bir kez daha gözler önüne serdi.

2002 yılı Ocak ayı itibariyle asgari ücret 222 milyon 750 lira iken asgari ücretlinin eline 163 milyon 563 bin 537 lira geçti. İşverene maliyeti 269 milyon 730 bin 911 lira oldu.

Bir asgari ücretli üzerinden sigorta primi, gelir vergisi, damga vergisi, işsizlik sigortası olmak üzere 58 milyon 437 bin 213 lira, ayrıca işveren sigorta primi, işçi sigorta primi alt sınırdan kaynaklanan fark, işsizlik sigorta priminden kaynaklanan fark, işsizlik sigortası işveren katkısı, olmak üzere toplam aylık 106 milyon 167 bin 374 lira kesildi. Bir asgari ücretli 2002 yılı Ocak-Haziran gelir vergisi ve

damga vergisi olarak 25 milyon 137 bin 101 lira ödedi. Temmuz ayından itibaren gelir vergisi ve damga vergisi olarak 28 milyon 999 bin 813 lira ödedi. Bir asgari ücretli gelir ve damga vergisi olarak, 2002 yılında 324 milyon 773 bin 484 lira vergi ödedi. Sosyal güvenlik kesintileri ile birlikte ödemelerin toplamı 1 milyar 589 milyon 541 bin 552 lira oldu. Bir asgari ücretlinin sadece ödediği gelir ve damga vergisi miktarı kurumlar vergisi mükellefi olan dış klinikleri, diş protez laboratuvarları, kürk imali toptan ve perakende satışını yapanlardan daha yüksek. Sosyal güvenlik kesintilerini de dahil ettiğimizde kurumlar vergisi mükellefleri içinde bir asgari ücretliyi; bankalar, akaryakıt ticareti yapanlar, konfeksiyon imalatı yapanlar, ihracat ve ithalatçıları, inşaat ve bayındırlık işleri yapanlar, mensucat sanayi, un imalı ve satışı yapanlar, toprak sanayi, elektrikli ev aletleri

imalatçıları, ecza ve ilaç depoları ile elektrikli ev aletleri üretenler geçti.

Altın imalatçıları, ayakkabı imalatçıları, bakkallar, süpermarketler, bina inşa edenler, mobilyacılar, konfeksiyoncular gibi bir çok meslek bu rakamın altında kaldı.

Asgari ücretlinin 2002 yılında ödediği gelir ve damga vergisi olan 324 milyon 773 bin 484 lirayı gelir vergisi ödeyen meslek grupları ile kıyasladığımızda, bir asgari ücretli; ayakkabı imalatı, ayakkabı toptan ve perakende ticareti, bakkal ve süpermarket, bina inşaatı, deterjan sanayi, deri imal eden, deriden mamul eşya satan, diş hekimliği, mobilyacı, lokantacı, kürk imali toptan ve perakendeci, et ve etten mamul maddeler imalat ve ticareti yapanlar ile konfeksiyonculardan daha fazla gelir vergisi ödedi.

Dalgalı kura müdahale gerekiyor mu?

"The Economist" in 13-19 Eylül tarihli sayısında yer alan bir yazı döviz kurunu konu alan iki çalışmanın sonuçlarına yer veriyor. Çalışmaları yürüten gruplardan birisi, dalgalı kur rejimi ve enflasyon hedeflemesi sistemi uygulansa dahi para politikası yöneticilerinin, en azından kısa vadede, kura müdahale etmeleri gerektiğini ileri sürerken, ikinci grup, para politikası seçiminin; para, maliye ve finansman politikalarını yürüten kurumların iyi yapılandırılmış olmasından ve etkin çalışmasından daha az önemli olduğu görüşünü savunuyor.

Latin Amerika ülkelerinden Uzak-Doğu Asya ülkelerine kadar içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu ve ulusal paralarını belirli bir ekonomik değışkene sabitleyen bir çok ülke geçmiş yakın dönemde çok ciddi ekonomik krizler yaşadılar. Ülkemizde, döviz kurunun, gerçekleşmiş enflasyon oranına göre –sonradan-belirlendiği dönemde 1994 yılı ile 1998 yılında, ve hedeflenen enflasyona göre –önceden- belirlendiği 2000 yılı ile 2001 yılı başında ani ve büyük çaplı sermaye çıkışlarının neden olduğu veya eşlik ettiği derin krizlerle karşılaştı. Ülkemizde Kasım 2000 krizinden sonra IMF yetkililerinin yaptıkları öneriye paralel şekilde, bir çok uzman paralarını bir yabancı para veya değışkene sabitleyen ülkelere paralarını döviz piyasalarında serbestçe dalgalanmaya bırakmalarını ve para politikalarında da enflasyon hedeflemesine gitmelerini önerdiler. Gelişmiş ülkelerden bazılarında

uygulanmış olan enflasyon hedeflemesi sisteminin verdiği başarılı sonuçları izleyen ondan fazla yeni yükselen ekonomi de 1998 yılından başlayarak enflasyon hedeflemesi politikasını benimsediler. 2002 yılında örtük enflasyon hedeflemesi politikası uygulayan ülkemizde yakın zaman da gerçek anlamıyla enflasyon hedeflemesi sistemine geçilmesi beklenmektedir.

Ancak bazı ekonomistler dalgalı kur rejimini benimsemiş bazı ülkelerin enflasyon hedeflemesi sistemini benimsemiş olmakla beraber dalgalı döviz kuru rejimi konusunda pek samimi davranmadıklarını iddia ederek örnek olarak G. Kore'yi gösteriyorlar. Onlara göre bu ülke sürekli olarak dolar satın alıp, rezervlerini arttırmak suretiyle ulusal parasının değerini suni şekilde düşük tutuyor. Ancak Uluslararası Uzlaşmalar Bankası'ndan iki uzmanın yürüttükleri ve yeni yayın-

lanmış olan bir çalışmaya göre bu tutum bazı durumlarda çok yerinde, mükemmel bir yaklaşım olabilir.(1)

Zira bu yazarlara göre döviz kurundaki dalgalanmalar, yeni yükselen ekonomilerde enflasyon, dış ticaret ve finansal sistem üzerinde, gelişmiş ülkelerde meydana getirdikleri etkilerden daha büyük bir etkide bulunuyorlar. Dolayısıyla bu ülkelerde döviz kuruna müdahale edilmesi başta enflasyon olmak üzere bazı ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine önemli katkı sağlayabilir.

Döviz kuru, dış ticarete konu olan nihai mallar, ithal hammadde ve aramalar yoluyla, ayrıca enflasyon beklentisini etkilemek suretiyle enflasyon haddi üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla güdülen ekonomik politika ne olursa olsun, ama özellikle enflasyon hedeflemesi sistemi uygulanıyorsa benimse-
senecek olan kur politikası büyük

(1) "Living with Flexible Exchange rates..." BIS Working Paper No: 130. <http://www.bis.org/publ/work130.htm>

önem taşıyacaktır. Şüphesiz bu konuda önemli bir faktör, döviz kurunda meydana gelecek olan değişikliklerin iç fiyatlar üzerinde doğurduğu etkinin çapıdır. Yapılan araştırmaların sonuçları yeni yükselen ekonomilerde döviz kuru değişimlerinin iç fiyat düzeyi üzerine olan etkisinin gelişmiş ülkelere göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Zira gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri mal ticaretine daha çok bağımlı durumdadır. Adı geçen ve Corrinne Ho ve Robert McCauley tarafından yapılan çalışmaya göre, örneğin, tüketici fiyat endeksinde bir yıllık bir süreçte meydana gelen değişikliğin döviz kurundaki değişikliklerle izah edilebilen oranı, Endonezya'da yüzde 41 ve Macaristan'da yüzde 48 iken, bu oran A.B.D.nde sadece yüzde 2 dir. Araştırmacılar ayrıca şu hususa dikkat çekmektedirler: yeni yükselen ekonomilerin çoğunun dış ticaretinde A.B.D. veya Avrupa Birliği gibi ticaret ortakları önemli bir paya sahiptirler ve bu durum, bu ülkelerin ekonomilerini tek taraflı döviz kuru oynamalarına karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Bn. Ho ve Bay McCauley ayrıca geçmişte yüksek enflasyon ve para krizleri yaşamış olan ülkelerde döviz kuru dalgalanmalarının iç fiyat düzeyine olan etkilerinin daha büyük olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmacılar gelir düzeyi gelişmiş ekonomilere göre çok daha düşük olan gelişmekte olan ülkelere döviz kuru oynamalarının iç fiyat düzeyine olan etkisinin yüksekliğini Engel Yasası'na bağlamaktadırlar. Engel Yasası'na göre yiyecek için yapılan harcamaların toplam tüketim harcamaları içindeki payı gelir düzeyi arttıkça düşmektedir.

Ayrıca gelir düzeyi arttıkça ticarete konu olmayan ve fiyatları esas itibarıyla dahildeki işgücü piyasasındaki gelişmelere bağlı olan hizmetler sektörünün toplam ulusal gelir içindeki payı da yükselmektedir.

Döviz kuru değişimlerinin doğrudan etkilediği bir diğer makro alan da şüphesiz finans piyasalarıdır. Yeni yükselen ekonomilerin fazla gelişmemiş olan finans piyasaları, yakın geçmiş dönemde yaşadığımız gibi, çok şiddetli döviz kuru dalgalanmalarına maruz kalabilmektedirler. Reel döviz kurları üzerinde yükseltici etki doğuran büyük çaplı sermaye girişleri çoğu zaman aşırı borçlanmayı ve yatırımları teşvik etmekte ve varlık fiyatlarında artışa yol açmaktadırlar. Ancak 1994 ve 1998 yıllarında 2000 yılı Kasım ve 2001 yılları şubat aylarında ülkemizde tanık olunduğu gibi, yatırımcıların, uygulanan ekonomik politikaların ve özellikle geçerli döviz kurunun sürdürülebilirliğine güvenlerini yitirmeleri sermaye akımının tersine dönmesine, ani ve yüksek hacimli sermaye çıkışlarına ve döviz kuru düşüşlerine yol açabilmektedir. Bu durum beraberinde bir dizi ciddi problemi beraberinde getirmektedir, zira yatırımcılar yükselen ekonomilerin ulusal parası cinsinden değil de dolar veya euro cinsinden borç vermeye yanaşmaktadırlar. Borçlu konumdaki banka ve şirketler dolar veya euro cinsinden borçlanmışlarken, alacakları değer yitirmiş olan ulusal para cinsinden dir. Bu da dövizde açık pozisyonu olan bankaların, şirketlerin veya açık pozisyonu olmamakla beraber batan şirketlere kredi açmış olan bankaların iflasına yol açmakta,

ekonomik büyüme durmakta veya küçülme yaşanmaktadır.

Yeni yükselen ekonomilerin yöneticileri çok akışkan olan yabancı sermayeye olan bağımlılıklarını azaltma yönünde bazı önlemler alabilirler. Olanaklı bir yol, 11 Doğu ve Güney-Doğu Asya ülkesi tarafından oluşturulan Asya Bono Fonu gibi, bölgenin finansal kaynaklarının Amerika veya Avrupa'da değil de bölgede değerlendirilmesini amaçlayan, bölgesel bazda finansal bütünleşme hareketleri içine girmeleridir. Diğer olanaklar arasında bir önemli ticaret ortağına olan bağımlılığın azaltılması için bölgesel ticaretin geliştirilmesi de düşünülebilir.

Ancak araştırmacılara göre bunlar uzun dönemde çözüm sağlayacak politika önlemleridir ve bu nedenle yeni yükselen ekonomilerin para politikası yöneticileri için, dalgalı kur rejimi tam anlamıyla uygulanıyor ve enflasyon hedeflemesi yapıyor olsa dahi, döviz kurunu yönetmeleri, gerekiyorsa dalgalı kur rejimine müdahale etmeleri daha akılcı bir tutumdur. Araştırmacılar enflasyon hedefine zarar vermeden dövizde müdahale etme alanında bazı yöntemlere çalışmalarında yer vermektedirler. Halen Merkez Bankası'nın yaptığı gibi, sterilize etmek koşuluyla ulusal parayla döviz satın almak gibi.

"The Economist"te atıfta bulunan ikinci çalışma Amerikalılararası kalkınma Bankası'ndan Guillermo Calvo ile Kolombiya Üniversitesi'nden Frederic Mishkin tarafından yapılmıştır.(2) Araştırmacılara göre parasal rejim alanında yapılacak seçim, etkin ve iyi çalışan para, maliye ve finans kurumları oluşturulmasından daha az önem taşıyor.

(2) "The Mirage of Exchange Rate Regimes.." NBER Working Paper No:9808. <http://www.nber.org/papers/w9808>

Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu; **Muhasebe Gözetim Kurumu oluşturulmalı**

Avrupa'da muhasebe meslek camiasını temsil eden Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu'na göre (FEE), Avrupa Birliği'nin, AB üyesi 15 ülkede denetimcilerin mesleki çalışmalarının etkin bir şekilde gözetimini sağlayacak sınır ötesi bir kurum oluşturması gerekiyor.

FEE, Enron, Worldcom olayları gibi ABD'nde karşılaşılan muhasebe skandallarının önlenmesi amacıyla, bir Avrupa Denetim Gözetimi Koordinasyon Kurulu (ECAOB) oluşturulmasını talep ediyor. FEE'ye göre böyle bir kurul, AB ülkelerinde denetim faaliyetinin gözetim standartlarını yükseltebilir ve ABD'nde Temmuz 2002 sonunda çıkarılan Sarbanes-Oxley Yasasıyla kurulmuş olan Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) ile önemli mesleki sorunların tartışılması amacıyla bir forum, müzakere ortamı oluşturabilir.

Bilindiği gibi geçen yıl Amerika'da yapılan yasal düzenlemeyle, halen AB'nin 15 üye ülkesinden bazılarında da söz konusu olan çıkar çatışmalarından doğabilecek sorunları gidermek amacıyla, muhasebe mesleğinin kendi kendini düzenlemesi, gözetmesi uygulamasına son verilmişti.

Nitekim ev ihtiyaç maddeleri perakende ticareti alanında önde gelen firmalardan biri olan Ahold'da ortaya çıkan muhasebe skandalının ardından Hollanda Hükümeti, muhasebe mesleğinin kendi kendini düzenlemesi sistemini inceleme altına aldı ve bu alanda menkul kıymetler düzenleme kuruluna nezaret yükümlülüğü verme cihetine gidiyor.

Avrupa Muhasebe Uzmanları Fede-

rasyonuna göre Avrupa Birliği'nde denetimcilerin gözetimi ulusal kurumlar tarafından yerine getirilmeli ve bu örgütlerde, içlerinde muhasebecilerin de bulunması kaydıyla, hakimiyet meslek dışı kişilerde bulunmalı. Bununla birlikte FEE, Avrupa çapında bir koordinasyon biriminin bulunmasının hayati bir önem taşıdığını düşünüyor zira, Ahold'da karşı karşıya kalınana benzer olaylarda birden fazla ülkede hizmet ifa etmekte olan denetimciler itham altında kalıyorlar. FEE'ye göre, ulusal gözetim kurumlarının temsilcilerinin oluşturacağı ECOAB, birden fazla ülkede bulunan denetimcileri ilgilendiren olaylarda bilgi alışverişi için bir forum oluşturabilir.

FEE'nin Genel Başkanı David Devlin, "güçlü bir kamusal gözetim; kamu oyunun, denetim meslek camiasının kamu çıkarı doğrultusunda gereken en yüksek hizmet kalitesi ile çalışma, hizmet ifa etme konusunda taahhüt altına girmiş olduğu konusunda bir güvene sahip olmasını güvence altına alacaktır." demektedir.

Bilindiği gibi(1) Avrupa Komisyonu geçtiğimiz Mayıs ayında Avrupa Birliği'nde denetim faaliyetlerine olan güvenin pekiştirilmesi yolunda bir dizi öneriler yayınlamış ve AB ülkelerinde faaliyet gösteren gözetim kurulları arasında koordinasyon sağlanmasına yönelik Avrupa çapın-

da bir mekanizmanın oluşturulması yolunda ilgili çevrelerin görüşüne başvurmuştu.

FEE, Avrupa Birliği'ne yapmış olduğu bu başvurusunda; "ECAOB, düzenli aralıklarla üye ülkelerde denetim faaliyetleri üzerinde yürütülmekte olan gözetim işlevinin etkinliğini gözden geçirmelidir. Bu gözden geçirmelerin sonuçları Avrupa Komisyonu'na sunulmalı ve belirli zaman aralıkları ile yayınlanmalıdır. Bu süreç içerisinde gerekli görülen iyileştirme önerileri dile getirilmelidir." demektedir.

FEE'ye göre, kurulacak gözetim kurulu ECAOB, ABD'ndeki gözetim kurulu -Kamuya Açık Şirketler Gözetim Kurulu- PCAOB'yi Avrupa Birliği'nde hizmet ifa eden denetimcileri gözetme isteğinden vazgeçirmeye çalışmakta kritik bir rol oynayabilir. Sarbanes-Oxley yasası ve daha sonra çıkarılan ikincil mevzuat çerçevesinde, PCAOB, hisseleri Amerikan borsasında işlem gören firmaların denetimini üstlenmiş Amerikalı olmayan denetimcilerin faaliyetlerini inceleme yetkisine sahip bulunuyor. Ancak kurul, yabancı denetim firmasının faaliyette bulunduğu ülkede muhasebe mesleği için geçerli olan düzenlemeleri yeterli görmesi durumunda, bu yetkisini kullanmama yoluna gidebilir.

(1) Bkz. 'Bilanço'nun Temmuz 2003 sayısı, "Avrupa Birliği denetim Faaliyetlerini Geliştirecek" S. 5.

DTÖ Cancun toplantısı başarısızlıkla sonuçlandı

Beş gün süren görüşmelerin ardından 14 Eylül Pazar günü Cancun'da, Afrika ve Asya ülkelerinin; Avrupa Birliği ve Japonya tarafından yatırımlar ve gündeme yeni giren bazı alanlarda öne sürdükleri talepleri reddetme hususunda bir araya gelmeleri ve toplantıyı terketmeleriyle, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Bakanlar Konseyi Toplantısı her hangi bir sonuç alınamadan dağıldı

Toplantının Başkanlığını yürüten Meksika Dışişleri Bakanı Luis Ernesto Derbez, Afrika ülkeleri temsilcilerinin sevinç gösterileri arasında, üzerinde uzlaşmazlık bulunan alanlarda herhangi bir anlaşma zemini bulunmadığının anlaşılması üzerine toplantının sona erdiğini açıkladı.

Fakir ülkelerin yararına bazı önemli ilerlemelerin sağlanacağı beklentisi ile başlayan Cancun toplantısının bir sonuç alınamadan dağılmış olması, yaklaşık dört yıl önce yine başarısızlıkla sonuçlanan Seattle toplantısından sonra Dünya Ticaret Örgütü için olumsuz etkileri uzun süre-

cek yeni ve önemli bir darbe oluşturuyor. Bu olumsuz sonuca rağmen, görüşmelere katılan birçok bakan, Doha'da üzerinde mutabık kalınan anlaşma konularında ilerleme sağlanması yolunda çalışmalarını özenle sürdüreceklerini vurguladılar.

Zengin ülkelerin tarım politikalarını reforma tabi tutmaları için mücadele veren ve 21 ülkeden oluşan grubun lideri durumunda olan Brezilya Dışişleri Bakanı Celso Amorim, "bu toplantıda neler olmuşa olsun, dağılan parçalar bir araya getirilecektir" demektedir. Güney Afrika Cumhuriyetinin Dışişleri bakanı Alec Erwin de "daha ileri aşamaları

gerçekleştirmek için gerekli yolları bulmalıyız" şeklinde duyularını dile getirmektedir.

Bununla beraber ABD'nin görüşmelerdeki ticari temsilcisi Robert Zoellick, ancak DTÖ'nün zengin ve fakir üyelerinin, hamasi konuşmalar yaparak ve nutuk atarak değil, ciddi çalışmalar yapmaları suretiyle mesafe alınabileceğini söylüyor.

Cancun'daki görüşmelerin bir sonuç alınamadan sona ermiş olması ile Doha'da küresel ticaret engellerinin Ocak 2005'e kadar kaldırılması şeklinde konulan hedefin gerçekleştirilmesi de suya düşmüş oluyor. Toplantının başarısızlıkla sonuçlanması, zaten

durgunluk içersindeki küresel ekonominin; bazı ekonomistlerce küresel ticaret hacmine yüz milyarlarca doların enjekte edilmesi-ne yol açmak suretiyle piyasalarda meydana geleceğine inanılan genişlemeden yoksun kalacağı anlamına geliyor.

Avrupa Birliği'nin görüşmelerde temsilciliğini yürüten Pascal Lamy "burada hepimiz kazanabilirdik, ancak hepimiz kaybettik" demektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün Genel direktörü Supachai Panitchpakdi de iyimser bir görüntü sergilemeye çalışarak, Örgüt Merkezinin bulunduğu Cenevre'de daha alt kademede yürütülecek çalışmalarla Doha'da başlayan müzakere sürecinin tamamlanması amacıyla, "biz artık daha büyük bir azimle yeni baştan, yapmamız gereken işlere yönelmeliyiz" diye konuşmuştur.

Zengin ülkeler, Meksika'nın tatil yöresinde yapılan beş günlük görüşmelerde, özellikle imalat sanayii sektöründe onbinlerce kişinin işini kaybettiği ABD'nde yeniden güç kazanan 'korumacılık' eğilimlerine bir set çekilebileceğini düşünmüşlerdi.

Görüşmelerin kopmasına yol açtığı izlenimi veren esas konu, Avrupa Birliği ve Japonya tarafından önerilen ancak fakir ülke-

ler tarafından karşı çıkılan, yatırım ve hükümet satınalmaları konularındaki yeni ticaret kurallarıdır. Ancak görüşmelerin temelinde yer alan asıl gündem maddesi tarımsal sübvansiyonların kaldırılması ile ilgili idi. Bu defa görüşmelerde fakir ülkeler, daha önceki toplantılarda ABD ve Avrupa Birliği tarafından sergilenen

hakim role karşı çıkmak, bir grup olarak ağırlıklarını hissettirmek için, bir etkin güç oluşturma yolunda önemli başarı gösterdiler.

Gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu ve 21'ler grubu olarak adlandırılan blok, gelişmiş ülkelere her yıl dünyanın en zengin çiftçilerine sağlanan 300 milyar dolar tutarındaki sübvansiyonun, dünyanın her tarafındaki milyonlarca fakir çiftçinin yaşam koşullarını daha da ağırlaştırdığını ileri sürerek kendi üzerlerine düşeni yaptıklarını düşünüyorlar. Fakat

onlar, gelişmekte olan ülkelerin büyük bir adaletsizlik olarak değerlendirdikleri bu durumun düzeltilmesi yolunda ABD ve Avrupa Birliği'nce masaya getirilen önerilerin, beklentilerinin çok altında kaldığını ileri sürmektedirler. Görüşmelerdeki Jamaika temsilcisi Richard L. Bernal, Afrika'dan, karayipler'den,

Asya ve Latin Amerika ülkelerinden gelen temsilcilerin, toplantıyı terketmekten başka çarelerinin kalmadığını düşündüklerini söylüyor. Bernal, ABD ve Avrupa'nın, sübvansiyonları azaltma, ekonomileri pamuk üretimine dayalı Afrika ülkelerine yardımcı olma ve yatırım konuları gibi karmaşık ticari

konularda fakir ülkelerin sorunlarına yaklaşmakta yeteri kadar cömert davranmadıklarını ifade ediyor. Bununla beraber 21'ler grubunda yer alan ülkeler görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması üzerinde hiçbir ülkeyi suçlamıyorlar ve artık üzerindeki görüşmelerin Cenevre'ye kayacağı tarım müzakereleri alanında bir ticaret anlaşmasına varılması için gayretli bir çalışmaya girecekleri yolunda azimli olduklarını söylüyorlar.

Ticari alanda yeni bir anlaşma

imzalanması yolundaki gelişmeler iki yıl önce Doha’da yapılan DTÖ toplantısında başlatılmıştı. Ancak bu alanda bugüne kadar çalışmalar hep ağır aksak yürüdü ve müzakereleri yürüten temsilciler geçen aya kadar bu alanda öngörülen takvime hiç uyamadılar. Ancak geçen ay ABD bu alanda beklenilmeyen bir davranış sergileyerek, siyasi ve duygusal dirençleri gözardı etti ve süregelen görüşmelerdeki ABD temsilcileri, dünyanın en fakir ülkelerinin halklarının hayat kurtarıcı ilaçlara daha kolay ulaşmalarına olanak veren ve Amerika’nın kendisinin daha geçen Aralık ayında reddetmiş olduğu bir öneriyi kabul etme hususunda anlaşmaya vardılar. Bu anlaşma –ki Cancun görüşmelerinin akamete uğramasından etkilenmiyor – uluslar arası ticaret görüşmelerine yeni bir canlılık getirmişti.

Sıkı şekilde korunmakta olan müzakereleri dışarıda, gösterilerle protesto eden ve bu görüşmelerin adaletsiz olduğu, varılan anlaşmaların fakirlerin aleyhine sonuç verdiği görüşünü savunan küreselleşme karşıtı gruplar, görüşmelerin bir anlaşamaya varılmadan başarısızlıkla sonuçlandırılmasının deklare edilmesinin ardından sevinç gösterisinde bulundular.

Dünya Bankası kaynaklarına göre, eğer görüşmeler bir anlaşma ile sonuçlanmış olsa idi, küresel

düzeyde gelir 2015 yılına kadar 520 milyar dolar kadar artabilecek ve 144 milyon kişi fakirlikten kurtarılabilmiş olacaktı.(1)

Cancun toplantısının başarısızlıkla sonuçlanmasının sadece küresel ticaret görüşmelerinin sektöre uğraması sonucunu doğurmayacağı, fakat aynı zamanda DTÖ’nün de büyük bir yara almasına ve bu kurumun önem yitirmesine yol açacağı konusunda ciddi kaygı duyuluyor. Bu örgüte olan güvenlerini yitirmiş ve aralarında bölünmüş üyelerinin ticari sorunlarını ikili ve bölgesel anlaşmalar yapmak suretiyle çözme cihetine gidebilecekleri düşünülüyor. ABD’nin yakın geçmişte takındığı tavır bu yöne kaydığı yolunda bir şüphe doğmasına olanak tanımıyor. Görüşmelerdeki Amerikan ticari temsilcisi Robert Zoellick DTÖ’nün diğer üyelerine, ABD’nin halen bazı ülkelerle ikili ticaret anlaşmaları düzenlenmesi yolunda müzakereler sürdürdüğü ve sırada daha birçok ülkenin bulunduğu hatırlatmasında bulunuyor. ABD bir taraftan bir ‘Amerika Serbest Bölgesi’ oluşturulması yolunda gayretlerini sürdürürken, halen Şili ve Singapur’la ikili ticaret anlaşması yapmış ve bu alanda Avustralya ve bazı Orta-Doğu, Afrika ve Merkezi Amerika ülkeleriyle görüşmelere başlamış durumda.

Bununda ötesinde Cancun’da alı-

nan sonucun, ekonomik durgunluğu üzerinden atamamış olan ve imalat sanayiinde 2 milyondan fazla kişinin işsiz kalmış olduğu ve yönetimin gelecek yıl yapılacak başkanlık seçimleri nedeniyle büyük baskı altında olduğu ABD’nde bir karşı tepki akımını başlatmasından korkuluyor. ABD Ticaret Bakanı Donald Evans 15 Eylül tarihinde –Cancun toplantısının dağılmasından bir gün sonra- yaptığı konuşmada Çin’e yüklenerek, bu ülkenin DTÖ’ne üye olmasının ardından yapmış olduğu bazı vaatleri yerine getirmediğine dikkat çekerek "Amerikalılar dünyadaki herhangi bir ülke ile, eşit koşullar altında rekabet etmeye hazırdır. Ancak gayri adil bir rekabete göz yummayacaktır" şeklinde konuşmuştur.(2)

Hernekadar fakir ülkeler Cancun toplantısının bir sonuç alınmadan dağılmış olmasını kendileri için bir zafer olarak yorumluyor iseler de, bu sonuçtan uzun vadede en çok bu fakir ülkelerin zarar göreceği ileri sürülüyor. Zira bu durumda bu ülkelerin, Mali’den Bengaldeş’e kadar, karşı karşıya bulundukları ekonomik sorunların çözümü için, bu ister Amerikan çiftçilerine pamuk üretimi için verilen sübvansiyonlar olsun, ister komşularının uyguladıkları yüksek gümrük duvarları olsun, başvurabilecekleri bir uluslar arası mekanizma bulamayacak olmalarından kaygı duyuluyor.

(1) <http://www.nytimes.com/2003/09/15/international/15TRAD.html>

(2) Financial Times, 16 Eylül 2003, S. 1.

Türkiye AB'nin fakiri

Son beş yıllık verilere göre Türkiye, Avrupa Birliğine aday ülkeler arasında en düşük büyüme hızına sahip. Satın alma gücü standartlarına göre de 5 bin 500 euro ile en alt sırada yer aldı.

Avrupa Birliği istatistik kuruluşu Eurostat verilerine göre, Türkiye en düşük satın alma gücüne sahip ülke oldu. Avrupa Birliğine üye 15 ülkede ortalama satın alma gücü 23 bin 970 euro olurken, Türkiye'de bu rakam 5 bin 500 euro olarak saptandı. Avrupa Birliğine üye olacak aday ülkelerin satın alma gücü ortalama 7 bin 950 euro olarak hesaplandı.

Birliğe önümüzdeki günlerde üye olacak olan ülkeler arasında en yüksek satın alma gücüne 17 bin 740 euro ile Slovenya sahip olurken bu ülkeyi, 17 bin 510 euro ile Güney Kıbrıs ve 14 bin 370 euro ile Çek Cumhuriyeti izledi.

Türkiye'de kişi başına düşen satın alma gücü 1998 yılında 5 bin 820 euro iken 2001 yılında 5 bin 230 euro'ya düştü ve 2002 yılında 5 bin 500 euro'ya yükseldi. 1998 yılında satın alma gücü sıralamasında, Romanya, Bulgaristan ve Letonya Türkiye'nin gerisinde iken bu ülkeler 2002 yılı itibariyle Türkiye'nin üzerinde yer aldılar.

Son beş yıllık ortalamalara göre aday ülkelerin büyüme oranlarına bakıldığında Türkiye yüzde 1.2 ile en son sırada yer aldı. Beş yıllık ortalamalar itibariyle en yüksek büyümeyi 5.7 ile Letonya gerçekleştirdi. Türkiye 2002 yılında yakaladığı yüzde 7.8 oranındaki büyüme ile 2002 yılının en yüksek büyümesini

gerçekleştiren ülke olmasına karşın, diğer yıllarda yaşanan daralmalardan dolayı ortalamada en son da kaldı.

Avrupa Birliği istatistik kuruluşu Eurostat verilerine göre, yılın ikinci üç aylık döneminde euro alanı ülkelerinin gayrisafi iç hasılasında yüzde 0.1 oranında düşüş görüldü. Halihazırda teknik anlamda ekonomik gerileme olmamakla birlikte bu düşüşün euro alanı ülkelerini gerilemeye yakınlaştırdığı açıklandı. Bu dönemde AB genelinde gayrisafi iç hasılasında oranı aynı kaldı. İkinci üç aylık dönemde yıllık gayrisafi iç hasılasında büyüme oranları ise Euro alanı ülkelerinde yüzde 0.2, AB genelinde yüzde 0.5 oldu.

Türkiye ve Bulgaristan'da kamu borçlanma oranlarında görülen düşüş sonucunda 13 aday ülke kamu borçlanması ortalama değeri gayrisafi iç hasılanın 2001 yılında yüzde 63.8'si 2002'de yüzde 57'si oldu. 2003 yılında bu değer yüzde 54.2'ye düşmesi bekleniyor;

Mayıs 2004'te üye olacak on aday ülkede ise ortalama değer 2001 yılında gayrisafi iç hasılasında yüzde 36.9'u olurken 2002'de yüzde 40'a yükseldi. Bu oranın 2003 yılında yüzde 41.2'ye yükseleceğini tahmin

ediliyor 2003 yılı tahminlerine göre en düşük kamu borçlanması oranının yüzde 5.5 ile Estonya'da, en yüksek ise yüzde 86 ile Türkiye'de olması bekleniyor.

Bilgiye dayalı rekabet gücü yüksek bir ekonomi düzeyine ulaşmak amacıyla aday ülkelerin önceliğinin eğitim yatırımları olması gerektiği vurgulanıyor. Eurostat'ın yaptığı araştırmaya göre Mayıs 2004'te üye olacak on aday ülkede öğrencilere sağlanan mali yardımların AB üyelerine göre çok düşük

oranlarda olduğu görülüyor. Bu ülkelerde eğitim harcamalarının gayrisafi iç hasıla içinde payının ortalama değeri 1999'da yüzde 5.5 oldu. Aynı dönemde, eğitim kurumlarına doğrudan harcamaların gayrisafi iç hasılaya göre ortalama değeri bu ülkelerde yüzde 4.9, AB'de ise yüzde 4.7 oldu. Öğrencilere yapılan doğrudan mali yardımların kamu harcamaları içindeki payı ise bu ülkelerde yüzde 2.3, AB ülkelerinde yüzde 6.1 oldu.

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GİH (Euro) Satın Alma Gücü Standartlarına Göre					
	1998	1999	2000	2001	2002
Bulgaristan	5.700	6.010	5.780	5.720	6.000
Çek Cumhuriyeti	12.180	12.540	12.700	13.810	14.370
Estonya	8.010	8.200	9.080	9.260	9.880
G.Kıbrıs*	16.560	17.560	17.110	17.180	17.510
Letonya	5.710	6.060	6.980	7.840	8.470
Litvanya	7.490	7.310	7.990	8.880	9.390
Macaristan	9.710	10.380	11.250	12.270	13.600
Malta	11.070	11.720	:	:	:
Polonya	7.760	8.270	9.130	9.410	9.460
Romanya	4.990	5.050	5.290	5.620	5.890
Slovenya	13.500	14.530	15.890	16.830	17.740
Slovakya	10.120	10.490	10.380	10.970	11.350
Türkiye	5.820	5.600	5.710	5.230	5.500
Katılan ülkeler ortalaması	8.980	9.460	10.080	10.660	11.050
Aday ülkeler ortalaması	7.100	7.250	7.550	7.640	7.950
AB-15 Ortalaması	20.270	21.270	22.590	23.270	23.970

Kaynak :Eurostat Statistics in Fcuk, Economy and Finance

* Geçici değerler

Ekonomi petrol bağımlısı

Türkiye'nin toplam ithalatının yüzde 9'u ham petrol olarak gerçekleşiyor ve milli gelirinin yüzde 2'si petrol ithalatı için harcanıyor. Akaryakıt fiyatlarının üzerinden alınan vergi oranı ise yüzde 75'e ulaştı. Türkiye petrol tüketiminde dünyada 24'ncü sırada yer alıyor. Türkiye ekonomisinin petrole bağımlılığı ortalamanın üzerinde ve artış eğiliminde.

En önemli enerji kaynaklarının başında gelen petrol, siyasi ve ekonomik stratejilerin temel belirleyicisi olma özelliğini sürdürüyor. Halen dünya üzerindeki petrol rezervlerine 40 yıl ömür biçiliyor. Dış Ticaret Müsteşarlığı Uzman Yardımcısı Sevil Yıldırım tarafından yapılan bir çalışmada "Dünya'da ve Türkiye'de petrol" ayrıntılı bir şekilde değerlendirildi.

Türkiye'de milli gelirin yaklaşık yüzde 2'si petrol harcamalarına giderken, bütçe gelirlerinin en önemli kalemini bu ürün üzerinden alınan vergiler oluşturuyor. Yıldırım, tarafından yapılan çalışmada kurşunsuz benzinin yüzde 74.44'ünün vergi olarak fiyata yansıtıldığı saptamasında bulunuldu.

Araştırmada, Türkiye'de petrol fiyatlarının oluşumunda ve artışında dünya petrol fiyatları ve döviz kurları yanında hükümetin müdahalesi de büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de hükümetler, akaryakıt ürünlerinin çıkış fiyatlarının üzerinden Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisi almaktadır. Daha önce ülke içinde petrol fiyatlarındaki dalgalanmaları azaltan ve bir yandan da gelir sağlayan Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu, fonların kaldırılması ile birlikte işlevini maktu bir vergi olan Özel Tüketim Vergisi'ne devretmiş; Akaryakıt Tüketim Vergisi de bu verginin

kapsamına alınmıştır. Hazine Müsteşarlığı tahminlerine göre, 1998 yılında kamunun petrol gelirlerinin yüzde 72'sini ATV, yüzde 21'ini ise KDV oluşturmuştur. Akaryakıt ürünleri ile ilgili toplam vergi ve fon gelirlerinin yüzde 44'ü motorin, yüzde 24'ü normal benzin ve yüzde 15'i süper benzinden kaynaklanmıştır. Bugün, ürün pompa satış fiyatlarının yüzde 70-75 kadarı OTV ve KDV olarak devlete kalırken, yaklaşık yüzde 22'si rafineri fiyatı olmakta ve %8'i dağıtım payı olarak bayilere ve ana dağıtım şirketlerine kalmaktadır. Örneğin, TÜPRAS'tan işlenerek çıkmış kurşunsuz benzinin litresi 323 bin lira iken, buna bir milyon 74 bin lira OTV, 277 bin lira KDV, 132 bin lira benzin istasyonları için ve 11 bin lira deniz ve kara nakliyesi yapan özel şirketler için eklenmektedir. Böylece, kurşunsuz benzinin pompa satış fiyatı bir milyon 817 bin lira olmaktadır. Ancak, vergi miktarı dünya petrol fiyatlarındaki gelişmelere göre Bakanlar Kurulu tarafından genellikle haftada bir revize edilmekte ve bu dağılımdaki oranlar sabit kalmamaktadır. Ürün pompa satış gelirlerinden dağıtım şirketlerine düşen pay azalmaktadır. 2002 yılı Kasım ayı itibariyle yüzde 8,88 olan dağıtım payı 2003 yılı Haziran ayı itibariyle yüzde 7,24 olarak gerçekleşmiş ve bunun 3,98 puanını bayi, 3,26 puanını ana dağıtım şirketlerinin hissesi oluş-

turmuştur. Devletin vergi payı ise artarak 2002 yılında yaklaşık yüzde 68 olan değerinden 2003 yılında yüzde 75'lere çıkmıştır. 1998 yılında brüt kar payı yüzde 8,5 düzeyinde olan bayiler, paylarının eski düzeye çıkartılmasını istemiş ve mevcut durumdan şikayetçi olduklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine, bayi kar paylarının artırılması yönünde karar alınmıştır. Döviz kurlarındaki düşüş benzinin satış fiyatına yansıtılmayarak 19 bin lira fark vergiye eklenmiştir. Böylece satış fiyatı içindeki verginin oranı yüzde 73.39'dan yüzde 74.44'e çıkarken, bayi kar paylarının artırılması için gereken 280 trilyon lira ek kaynağın 50-60 trilyon lirası bulunmuştur.

İktisatçı Aykut Kibritçioglu'nun hesaplamalarına göre; 1990 yılı cari üretici fiyatlarını baz alan girdi çıktı tablosu itibariyle, yerli ham petrol çıkarımı ve doğal gaz üretimi, tüm sektörlerin toplam maliyetlerinin yüzde 0,2'sini oluşturmaktadır. Yabancı ham petrol çıkarımı ve doğal gaz üretimi, toplam maliyetlerin yüzde 1,6'sını; yerli petrol arıtımı, yüzde 3,4'ünü ve yabancı petrol arıtımı ise yüzde 0,2'sini oluşturmaktadır. Buna göre, sektör maliyetlerinde yerli petrol ürünlerinin payı ön plana çıkmaktadır. Yerli petrol arıtımı yapan rafineri ve tasfiye hanelerin maliyetlerinin yüzde 65,3'ü ise yabancı ham petrol çıkarımı ve doğal gaz üretimi

olmaktadır. İmalat sanayiinin (petrol arıtımı hariç) maliyetlerinin yüzde 2,6'sı yerli petrol ürünleri, yüzde 0,1'i yabancı petrol ürünleri ve yüzde 2,8'i elektrik olmaktadır.

1986-1997 döneminde ham petrol fiyatları nominal dolar kurları ile 225 ve TL cinsinden 285 kat yükselmiş, akaryakıt ürünlerindeki fiyat artışı ise 589 kata ulaşmıştır. Akaryakıt ürünlerinin fiyatındaki artışlar, bu dönemde 347 kat artan genel fiyat düzeyinin de çok üzerinde kalmıştır. Bu farklılığın temelinde, hükümetlerin akaryakıt ürünlerinden elde ettikleri vergi gelirinin 1986 yılından itibaren önem kazanması yatmaktadır.

1996 yılında Türkiye'nin petrol ithalatının yüzde 41,1'ini Suudi Arabistan karşılamakta iken, 1997 yılında bu oran yüzde 23,0'a ve 2003 Ocak-Nisan döneminde yüzde 16,0'a düşmüştür. 1999 yılında İran ve Libya, Türkiye'nin petrol ithal ettiği en önemli iki ülke konumuna gelmiştir. Türkiye'nin petrol ithalatında Rusya'nın payı, 1999 yılında bir sıçrama göstererek petrol ithalatının yüzde 9,3'ünü oluşturmuştur. 2001 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin Rusya'dan gerçekleştiren petrol ithalatı 776 milyon dolara ve bu ülkenin toplam petrol ithalatı içindeki payı yüzde 20'ye kadar çıkmıştır. 2003 yılı Ocak-Nisan döneminde Rusya'dan yapılan ham petrol ithalatı, Rusya petrollerinin görece ucuzlaması sonucu, toplam petrol ithalatının yüzde 9'una düşmüştür.

2003 yılı Ocak-Nisan döneminde Rusya'dan ithal edilen petrolün fiyatı yaklaşık yüzde 40 oranında yükselirken, ithal edilen petrolün miktarı 626 bin ton değerinde azalmıştır. Böylece, Rusya Federasyonu'ndan yapılan ithalatın değeri önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25'e yakın azalmış ve Türkiye'nin toplam petrol ithalatı içinde Rusya'nın payı yüzde 18'den yüzde 10'a düşmüştür.

Dünya Petrol Tüketimi				
S.No	Ülke Adı	bin varil/gün	milyon ton	Pay
1	ABD	19.633	896	25,5
2	Japonya	5.427	247	7,0
3	Çin	5.041	232	6,6
4	Almanya	2.804	132	3,7
5	Rusya	2.456	122	3,5
6	G. Kore	2.235	103	2,9
7	Hindistan	2.072	97	2,8
8	Fransa	2.032	96	2,7
9	İtalya	1.946	93	2,6
10	Kanada	1.941	88	2,5
11	Meksika	1.813	83	2,4
12	Brezilya	1.865	85	2,4
13	İngiltere	1.649	76	2,2
14	İspanya	1.508	73	2,1
15	Suudi Arabistan	1.347	63	1,8
16	İran	1.131	54	1,5
17	Endonezya	1.095	52	1,5
18	Hollanda	948	44	1,3
19	Avustralya	845	38	1,1
20	Singapur	726	37	1,1
21	Tayvan	776	38	1,1
22	Tayland	714	34	1,0
23	Belçika&Lüksemburg	672	32	0,9
24	Türkiye	662	30	0,9
	Liste Toplamı	57.787	2.673	81,1
	Genel Toplam	75.291	3.511	100,0

En büyük tüketici ABD

Petrol tüketiminin yüzde 26'sına ve petrol tüketim artışının üçte birine sahip olan ABD, en büyük alıcı olma özelliğini sürdürürken, Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleri hızla büyüyen ekonomilerini besleyebilmek için petrol talebini artırmaktadırlar. Buna karşılık, Avrupa ve Japonya'nın olgunlaşan ekonomilerinin petrol tüketimindeki payları düşmektedir. ABD ve Japonya'dan sonra en yüksek petrol tüketimi Çin'de gerçekleşmekte ve Çin'in petrol tüketiminin Japonya'yı yakalamak üzere olduğu görülmektedir. Bu nedenle, petrol arzındaki gelişmeler ve Orta Doğu Bölgesi'nde ABD ve İngiltere'nin yeni-

den yapılandırma girişimleri, Uzak Doğu Kaplanları'nı doğrudan ilgilendirmektedir.

Türkiye petrol'ün yüzde 90'ını ithal ediyor

Türkiye, kendisi petrol piyasasında önemli bir oyuncu olmamakla birlikte, büyük petrol ihracatçılarına komşudur. Irak'ın ve Rusya'nın petrol arzındaki paylarının artması halinde, jeopolitik konumu daha da önem kazanacaktır. Kerkük-Yumurtalık ile Bakü-Ceyhan Boru Hatları, Türkiye'nin transit ülke olarak stratejik değerinin artmasını sağlayacaktır. Boru hatları konusunda uluslararası arenada Türkiye'yi dışarıda bırakan alternatif

planlara da yer verilmektedir. Bu konudaki gelişmeler yakından izlenmelidir.

Türkiye sınırları içerisindeki petrol aramaları ise coğrafi yapının arama ve çıkarma maliyetlerini yukarı çekmesinden dolayı çok sınırlı kalmaktadır. Şimdiye dek, Mersin ve çevresinde sınırlı kalan deniz arama çalışmaları, son günlerde Karadeniz’de yoğunlaşmakta ve bu çalışmalar ümit verici bulunmaktadır. Öte yandan, TPAO, yurt dışında ortaklıklar yoluyla arama çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye’nin petrol ihracatı yok denecek düzeyde ve düzensizdir. Ham petrol ithalatı ise genel olarak dünya petrol fiyatları yükseldiğinde miktar olarak düşmüş ancak dolar değeri olarak yükselmiştir. Ayrıca, 1999 yılındaki depremde İzmit TUPRAŞ rafinerisinin zarar görmesiyle petrol ürünleri üretimi

düşmüş, buna paralel olarak ham petrol talebi azalmıştır.

Türkiye’nin toplam ithalatının yaklaşık yüzde 9’u ham petroldür. Bir ülkenin ekonomisinin petrole bağımlılığını ölçmekte bir kıstas olan bu oran, genel olarak artmaktadır. Petrol fiyatlarının 10 dolar düzeylerine düştüğü 1998 yılında, ham petrol ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 4,5’a kadar düşmüştür. Ülke ekonomisinin petrole bağımlılığının bir diğer göstergesi, GSMH’den net petrol ithalatına ayrılan pay olarak kabul edilmektedir. Türkiye, milli gelirinin yüzde 2’sinden biraz fazlasını net petrol ithalatı için harcamakta iken, ABD ve Japonya yüzde 0,5’ini, petrole bağımlı ekonomiye örnek olarak gösterilen Güney Kore ise yüzde 3,5’ini harcamaktadır. Ayrıca, yerli petrol üretimi giderek azalmakta ve yurt içinde tüketilen petrolün yaklaşık yüzde 90’ı ithal

edilmektedir. Bu göstergeler, Türkiye ekonomisinin petrole bağımlılığının ortalamasının üzerinde ve artmakta olduğunu işaret etmektedir.

Petrol tüketimi ise 1990’lı yıllar boyunca yaklaşık yüzde 40 oranında artmıştır. Böylece, Türkiye, 2001 yılında en çok petrol tüketen ülkeler arasında 24. ülke olmuştur. Bugün, Türkiye’nin enerji tüketiminin yüzde 39’unu petrol ve yüzde 19’unu doğalgaz oluşturmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de alternatif enerji kaynakları üzerinde araştırmalar devam etmekte, çevre dostu ve ekonomik kaynakların kullanımının artması beklenmektedir. Buna rağmen, petrol, dünya politika-sının belirlenmesinde ve ülkelerin coğrafi, siyasi ve ekonomik geleceğinin şekillenmesinde etkili olmaya devam etmektedir

Türkiye’nin Petrol İthalatında Tedarikçilerin Payı (%)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
RUSYA FEDERASYONU	12,7	15,6	15,3	17,3	17,8	21,0	17,4	26,7
MEKSİKA	20,7	16,9	16,1	20,5	16,7	19,8	18,4	19,7
LİBYA	41,1	23,0	21,5	15,8	18,0	15,6	16,5	16,0
İTALYA	2,8	2,3	2,9	9,3	7,8	20,0	16,4	9,8
SURİYE	8,1	10,8	9,1	9,3	10,7	10,7	10,5	7,2
İRAK	5,6	9,6	13,2	0,4	0,8	0,0	0,2	1,1
GÜRCİSTAN	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,9
SUUDİ ARABİSTAN	8,1	5,5	5,5	3,2	0,0	0,4	1,4	0,8
TUNUS	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
İRAN	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KAZAKİSTAN	0,0	0,0	3,1	6,3	4,0	0,0	0,0	0,0
MISIR	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,3	0,3	0,0
İNGİLTERE	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
CEZAYİR	0,9	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
DİĞER ALIMLAR	0,0	13,3	12,7	17,7	24,2	12,2	16,9	17,6
TOPLAM DEĞER (MİLYON \$)	3.416	3.194	2.084	2.755	4.208	3.878	4.088	1.594

Kaynak :DTM

* Ocak-Nisan değerleri

Cari işlemler dengesi dört milyar dolar açık verdi

Ekonomideki en olumsuz gösterge olan cari işlemler dengesi 2003 yılı ilk altı ayını 4 milyar dolar açıkla kapattı. Bir önceki yıla göre dış ticaret açığı yüzde 73 oranında arttı.

Türk ekonomisinin en olumsuz göstergesi olan cari işlemler dengesi yılın ilk altı ayını 4 milyar dolar açıkla kapattı. Bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, 2003 Ocak-Haziran döneminde dış ticaret açığı yüzde 73,1 oranında artarak 5.452 milyon dolar oldu. Bu gelişmenin ardındaki başlıca nedenler; ihracat gelirlerinin yüzde 32,1 artmasına rağmen, bavul ticaretinin yüzde 7,6 azalması ve ithalat harcamalarının yüzde 34,4 oranında artması oldu.

Diğer taraftan, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde hizmetler, yatırım gelirleri ve cari transferlerden elde edilen net gelirler yaklaşık yüzde 18,3 oranında azalarak 1.451 milyon dolar oldu. 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 1.373 milyon dolar olarak gerçekleşen cari işlemler açığı,

2003 yılının aynı döneminde 4.001 milyon dolara ulaştı.

Dış Ticaret

2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 16.423 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracat gelirleri, 2003 yılının aynı döneminde yüzde 32,1'lik artışla 21.699 milyon dolar olarak gerçekleşti. Yine 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 22.794 milyon dolar olan altın dahil ithalat harcamaları ise yüzde 34,4 oranında artışla 30.628 milyon dolara yükseldi.

Bir önceki yıl Ocak-Haziran döneminde 1.852 milyon dolar olan bavul ticareti, bu yıl yüzde 7,6 oranında azalarak 1.711 milyon dolar oldu.

Hammadde olarak ihraç ithal edilen ve işlem gördükten sonra mamul madde olarak ithali ihracı yapılan mallardan oluşan "İşlem

Gören Mallar" kalemi, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde net olarak 5.793 milyon dolar olarak gerçekleşmişti. Bu miktarın, net 92 milyon dolar tutarındaki kısmını yurtdışında işlem gören mallar ihracı, net 5.701 milyon dolar tutarındaki kısmını ise yurtiçinde işlem gören malların ihracı oluşturdu.

Bu gelişmeler sonucunda, 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 3.150 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2003 yılının Ocak-Haziran döneminde yüzde 73,1 oranında artışla 5.452 milyon dolar olarak gerçekleşti.

Hizmetler başlığının önemli bir kalemi olan turizm gelirlerinin bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,7 oranında azalmasıyla birlikte, giderlerinin de yüzde 1,7 oranında düşmesiyle net turizm gelirleri yüzde 14,9

Seçilmiş Kalemler (Milyon ABD doları)	Ocak-Haziran 2002	Ocak-Haziran 2003	% Değişim
İhracat FOB	16.423	21.699	32,1
Bavul Ticareti	1.852	1.711	-7,6
İthalat CIF	-22.794	-30.628	34,4
(Altın İthalatı)	-621	-1.190	91,6
Dış Ticaret Açığı	-3.150	-5.452	73,1

oranında azalarak 1.726 milyon dolar olarak gerçekleşti. Hizmetler başlığının diğer önemli kalemi olan taşımacılık gelirleri 2002 yılının aynı dönemine göre yüzde 22,4 oranında, giderleri de yüzde 26,5 oranında artmış ve net taşımacılık gelirleri 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde yüzde 12,6 oranında artarak 401 milyon dolar oldu.

Yatırım Geliri

2002 Ocak-Haziran döneminde 2.241 milyon dolar, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde ise 2.762 milyon dolar çıkışla sonuçlanan yatırım geliri dengesinin altında yer alan doğrudan yatırım gelirleri, portföy yatırım gelirleri ve faizden oluşan diğer yatırım gelirlerindeki net çıkışlar, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde sırasıyla 82, 772 ve 1.908 milyon dolar olarak gerçekleşti. Uzun vadeli kredilere ilişkin faiz giderleri, 2002 yılının aynı dönemine göre yüzde 8,6 oranında artarak 2.124 milyon dolar olarak gerçekleşirken, kısa vadeli kredilere ilişkin faiz giderleri yüzde 15,7 oranında azalarak 156 milyon dolar olarak gerçekleşti.

Cari Transferler

2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 1.618 milyon dolar olan cari transferler, 2003 yılının ay-

nı döneminde 1.622 milyon dolar olarak gerçekleşirken, bu kalemin içerisinde önemli yer tutan işçi gelirleri, 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 982 milyon dolar, Ocak-Haziran 2003'te ise 977 milyon dolar oldu.

Doğrudan yatırım kaleminde, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurtdışındaki ortaklarından kullandıkları kredileri de içeren yurtdışında yerleşik kişilerin yurtiçinde yaptıkları net yatırım, bir önceki yılın aynı dönemine göre 190 milyon dolar azalarak 242 milyon dolar olarak gerçekleşti. Yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yaptıkları net yatırımlarda ise 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde net 26 milyon dolar, 2003 yılı aynı döneminde de net 216 milyon dolar çıkış gerçekleşmiştir. Sonuç itibarıyla, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde doğrudan yatırımlar, net 26 milyon dolar giriş gösterdi.

Portföy yatırımları kalemine ilişkin gelişmeler incelendiğinde, varlıklar başlığı altında, yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında menkul değer alım-satımlarının, 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 1.496 milyon dolar, 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde de 297 milyon dolar net alımla sonuçlandığı gözlemlendi.

Portföy yatırımlarının yükümlülükler bölümü incelendiğinde, yurtdışında gerçekleştirilen tahvil ihraçlarına ilişkin olarak 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 493 milyon dolar, 2003 yılının aynı döneminde ise 1.508 milyon dolar tutarında tahvil ihracı yoluyla net borçlanma gerçekleştirildiği, bunun tamamının genel hükümetin ihraç ettiği tahvillerden oluştuğu gözlemlendi.

Yurtdışında yerleşik kişiler, 2003 Ocak-Haziran döneminde 67 milyon dolar net hisse senedi alımı ve 104 milyon dolar net borç senetleri satımı sonucu net olarak 37 milyon dolar satım gerçekleştirdiler. Portföy yatırımları, 2002 yılının Ocak-Haziran döneminde 794 milyon dolar net çıkış gösterirken, 2003 yılının aynı döneminde ise 1.012 milyon dolar net girişle sonuçlandı.

Diğer yatırımlar kaleminde 2002 yılı Ocak-Haziran döneminde 5.160 milyon dolar, bu yılın aynı döneminde ise 2.186 milyon dolar giriş yaşandı.

Finans hesaplarının son kalemi olan rezerv varlıklarında geçen yılın Ocak-Haziran döneminde 2.389 milyon dolar, bu yılın aynı döneminde de 533 milyon dolar artış oldu.

GSMH hız kesti

2003 yılının ikinci üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre Gayri Safi Milli Hasıla gelişme hızı yüzde 3.7 ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla gelişme hızı ise yüzde 3.9 artış kaydetti.

2003 yılının ikinci üç aylık dönemine ilişkin geçici hesaplamaya göre Gayri Safi Milli Hasılanın "cari fiyatlarla 81.189.840 Milyar TL, 1987 yılı fiyatlarıyla 28 291 Milyar TL", 2003 yılı ikinci döneminde 2002 yılı ikinci dönemine oranla gelişme hızının da cari fiyatlarla yüzde 36.5, sabit fiyatlarla yüzde 3.7 oldu. 2003 yılının ikinci üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam imalat sanayinde yüzde 5.1'lik bir artış gerçekleşti.

İmalat Sanayii Kamu Kesimi'nde; diğer kimyasal ürünler, petrol ve kömür türevleri, demir-çelik ve otomotiv sanayinde yüzde10'un üzerinde üretim artı-

şı; gıda, tütün, dokuma, giyim eşyası, ayakkabı, kağıt ve kağıt ürünleri, basım, yayın, ana kimya, plastik ürünleri, çimento, metal eşya, makine ve elektrik makineleri sanayilerinde ise yüzde 10'un üzerinde üretim düşüşü görüldü.

2003 yılının ikinci dönemine ilişkin toplam imalat sanayii üretim değeri içinde kamu kesiminin payı yüzde 22.7 oldu.

İmalat Sanayii Özel Kesimi'nde; gıda, içki, deri ve kürk eşya, lastik ürünleri, plastik ürünleri, çanak, çömlek, çini porselen, diğer metal ana sanayii, makine sanayii ve otomotiv sanayinde yüzde10'un üzerinde üretim artışı; tütün, ayakkabı ve

petrol rafinerileri sanayinde yüzde10'un üzerinde üretim azalışı görüldü.

2003 yılının ikinci döneminde özel imalat sanayii kesiminin payı ise yüzde 77.3 oldu.

Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü: 2003 yılı ikinci döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre bu sektörün devlet madencilik kesiminde yüzde 10.7'lik, özel madencilik kesiminde ise yüzde 1.2'lik üretim azalışı gerçekleşti.

Elektrik ve Su Kesimi: 2003 yılı ikinci döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre bu sektörün elektrik üretiminde yüzde 2.9'luk, su üretiminde ise yüzde 5.4'lük üretim artışı oldu.

İnşaat Sektörü: 2003 yılı ikinci üç aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla kamu kesimi katma değerinde yüzde 14.8'lik azalış, özel sektör inşaat faaliyetlerinde ise bu dönem metre kare olarak hesaplanan tamamlanmış inşaatlarda geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15.2'lik azalış yaşandı.

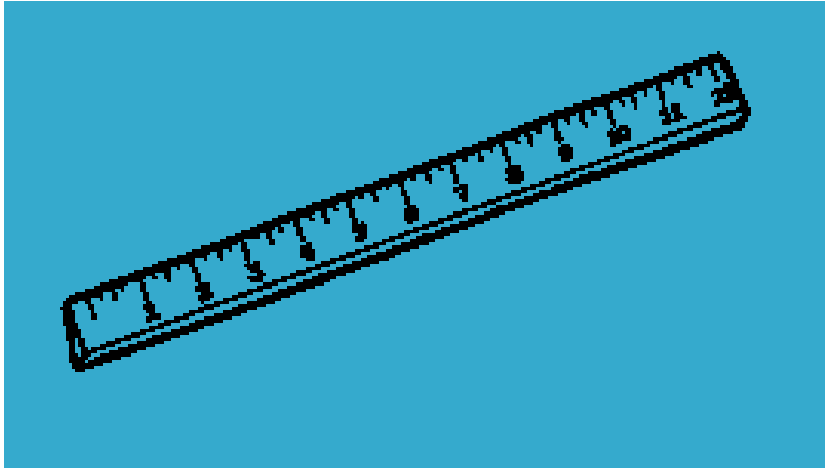
Hizmet Sektörleri: 2003 yılı ikinci üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre imalat sektöründe görülen sabit fi-

yatlarla yüzde 5.1'lik artış ile ithalatla yine bir önceki yılın aynı dönemine göre dolar değeriyle yüzde 30.5'lik artış hizmet sektörlerini etkiledi.

Bu sonuçlara göre sabit fiyatlarla gelişme hızları; Ticaret Sektöründe yüzde 6.0, Ulaştırma ve Haberleşme Sektöründe yüzde 5.8, Serbest Meslek ve

Hizmetler Sektöründe yüzde 3.6, İthalat Vergilerinde yüzde 20.5'lik artış gösterdi.

Merkez Bankası'ndan alınan geçici verilere göre Dış Alem Net Faktör Gelirleri bu dönemde net -442 milyon dolar oldu. İşçi döviz girişi geçen yılın aynı dö-

mine göre yüzde 11.2'lik artış ile 574 milyon dolar olarak tahmin edildi.

2003 yılı ikinci üç aylık dönemde Gayri Safi Milli Hasıla gelişme hızı cari fiyatlarla yüzde 36.5, sabit fiyatlarla yüzde 3.7 oldu bu dönemde zımni fiyat deflatörü yüzde 31.7 olarak gerçekleşti.

2003 yılının ilk altı aylık döneminde Gayri Safi Milli Hasıla cari fiyatlarla 147.337.304 milyar TL, 1987 yılı fiyatlarıyla 52.530 milyar TL, 2003 yılı ilk altı aylık dönemde 2002 yılı ilk altı aylık dönemine oranla gelişme hızı cari fiyatlarla yüzde 35.6, sabit fiyatlarla yüzde

5.4'dür. 2003 yılı ilk altı ayda zımni fiyat deflatörü yüzde 28.7 oldu.

Harcamalar yöntemiyle hesaplanan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sonuçları

Harcama gruplarındaki gelişmeler; 2003 yılı ikinci üç aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre özel nihai tüketim harcamalarında sabit fiyatlarla yüzde 2.5'lik bir artış görüldü. Bu dönemde kamu kesimi yatırımları yüzde 11.3'lük azalış, özel kesim yatırımları ise yüzde 11.9'luk bir artış gösterdi.

Harcama Grupları	Carif Fiyatlarla (%)			Sabit Fiyatlarla (%)		
	I. Dönem	II. Dönem	6 Aylık	I. Dönem	II. Dönem	6 Aylık
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	36.2.	29.5	32.5	6.5	2.5	4.5
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	34.7	28.7	31.4	-3.0	-2.9	-2.9
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	26.4	17.9	21.1	9.3	5.5	7.1
Mal ve Hizmet İhracatı	53.5	33.3	42.3	14.5	12.5	13.4
Mal ve Hizmet İthalatı	66.3	41.3	52.4	23.9	20.2	21.9

Türkiye sanayileşmede yetersiz kalıyor

Türkiye, yıllardır temel politikalarından olan sanayileşme çabalarında, diğer ülkeler ile kıyaslandığında başarıya ulaşabilecek mi? Yapılan bir araştırma, bugünkü gelişmelerin, Türkiye'nin sanayileşmiş ülke saflarına katılabilmesi için yetersiz kalacağını gösterdi. Bu nedenle de daha geniş kapsamlı bir sanayileşme atılımının temel unsurlarının tasarlanması önerildi.

Türkiye yıllardır sanayileşme çabaları içinde olan bir ülke ve sanayileşme politikacıların en çok kullandığı söylemlerden biri oldu. Bu konuda henüz başarılı bir seviyeye ulaşamamış olmamıza karşın, gelecekte bunu yakalayabilir miyiz? ODTÜ İktisat Kongresi'nde Fikret Şenses ve Erol Taymaz tarafından sunulan bir çalışmada, "Unutulan bir toplumsal amaç: Sanayileşme ne oluyor? Ne olmalıdır?" sorularına cevap arandı.

Çalışmada, Türkiye ekonomisinin son elli yılda çok önemli bir yapısal değişiklik gösterdiği saptaması yapılarak şu sonuçlara ulaşıldı;. GSMH içinde tarımın

ortalama payı 1945-49 döneminde yüzde 41.6'dan 1995-2001 döneminde yüzde 13.5'e düşerken sanayinin payı yüzde 14.3'den yüzde 27.9'a, hizmetlerin payı ise yüzde 44.1'den yüzde 58.6'ya yükselmiştir. Bu bağlamda kayda değer bir gelişme, GSMH içinde devlet hizmetlerinin payının 1945-49 döneminde yüzde 8.3'ten 1975-79 da yüzde 5.1'e gerilemesi ve 1980 öncesinde başlayan bu düşüşün 1980'li yıllarda az da olsa tersine dönerek 1980-84 döneminde yüzde 6.1'e ulaştıktan sonra 1990'lı yıllarda hızlanan özelleştirmelere koşut olarak 1995-2001 döneminde yüzde 4.3'e gerilemiş olmasıdır. Bu eğilim, imalat sanayi üretimi-

nin yapısında da çok belirgin bir biçimde gözlenmektedir. Kamu kesiminin toplam katma değer içindeki payı sürekli olarak azalmış ve 1980 yılında yüzde 40.5'den 2000 yılında yüzde 20.3'e düşmüştür. Bu eğilime koşut olarak özel kesimin payındaki sürekli artış yanında üretimin giderek görece büyük işletmelere doğru kaydığı gözlenmiştir. Örneğin, çalışan sayısı 150 ve daha fazla olan işyerlerinin payı aynı dönemde yüzde 39.4'den yüzde 59.7'ye çıkmıştır. Öte yandan, imalat sanayi içindeki yoğunlaşma oranlarında, 1980 sonrasında emek yoğun ve ölçek yoğun sanayilerde düşüş gözlenmektedir. Emek yoğun sanayilerde, ortalama-

ma firma yoğunlaşma oranı, 1980'de yüzde 47.9'dan 2000'de 39.5'e, ölçek yoğun sanayilerde de yüzde 61.6'dan yüzde 54.9'a düşmüştür. Aynı dönemde bilime dayalı sanayilerde ise hafif bir artış gözlenmektedir.

1980-sonrası dönemin en ilgi çekici yönlerinden biri, imalat sanayiinin üretim yapısında, katma değer bazında, köklü bir dönüşümün gerçekleşememiş olmasıdır. Bu dönemde en kayda değer değişim, 1990'ların başlarına kadar mühendislik sanayilerinin payında (1980'de yüzde 17.6'dan, 1993'de yüzde 22.5'e) kısmi bir artış ile gıda sanayiinin payında 1980'lerin ortalarından itibaren (1985'de yüzde 20.9, 2000'de yüzde 15.7) gözlenen düşüş olmuştur. İhracat artışında önemli bir rol oynayan tekstil sanayiinin payı ise, katma değeri düşük olduğu için artmamış ve yüzde 15'ler düzeyinde dalgalanmıştır.

Dış Ticaret

İmalat sanayiinin uzun dönem gelişimi açısından en büyük yapısal değişiklik dış ticarete görülmüştür. Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payı 1955-59 döneminde yüzde 0.30'dan 1975-

79 döneminde yüzde 0.16'ya gerilemiş 1980 sonrasında ise hızla artarak 1980-84 döneminde yüzde 0.28'e, 1985-89 döneminde yüzde 0.40'a ve 1995-99 döneminde ise yüzde 0.47'ye yükselmiştir. Dünya ithalatı içindeki payı ise, benzer bir eğilim göstererek 1955-59 döneminde yüzde 0.40'dan 1975-79 döneminde

0.81'e ulaşmıştır. 1980'lerde gerçekleşen büyük ihracat artışında, ihracat teşviklerinin de önemli bir rol oynadığı görülmektedir. İhracat teşviklerinin toplam ihracat hacmine oranı konusunda farklı tahminler bulunmakla birlikte, destek oranı 1983-84 yılında en üst düzeye çıktıktan sonra tedricen azalmıştır.

Bunlardan birincisi, 1980 dönüşümünün imalat sanayi üzerindeki etkisinin 1989 yılında başlayan sermaye hareketlerinin serbestleşme sürecinden ve özellikle

o tarihten sonra sıkça görülmeye başlayan kısa dönem krizlerden etkilenme derecesiyle ilgilidir. Bu soruya ilişkin olarak 1989 sonrasındaki en önemli değişikliğin, beklenen düzeyde olmasa da, 1980 öncesine kıyasla doğrudan yabancı sermaye girişlerindeki belirgin artış olduğu, buna karşılık artan sermaye girişlerinin döviz kuru üzerindeki etkisi ve ihracat teşviklerinin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde kaldırılması sonucunda ihracat artışlarının yavaşlaması

yüzde 0.36'ya gerilemiş 1980 sonrasında ise ihracattan da daha büyük bir artış göstererek 1985-89 döneminde yüzde 0.53'e, 1995-99 döneminde ise yüzde

olduğu söylenebilir. Öte yandan, imalat sanayiinin kısa dönem krizlerinden en çok etkilenen sektörler arasında olduğu görülmektedir. Gerek 1994 ve gerekse 2000-2001 krizleri sırasında bu sektörde kapasite kullanımı, üretim, istihdam ve ücretler önemli ölçüde düşmüştür. Örneğin, 2001 yılında bu sektörde kapasite kullanım oranı bir önceki yıldaki yüzde 75.9'luk düzeyinden yüzde 71.4'e gerilemiş, üretim, çok büyük kısmı özel kesimde olmak üzere yüzde 8.1, reel ücretler ise yüzde 14.4 oranında düşmüştür. Bu olumsuz gelişmelere bağlı olarak istihdam endeksi de 2000 yılında 89.1'den 81.6'ya gerilemiştir.

İkinci soru ise, Türkiye'nin 1980 sonrasındaki deneyiminin imalat sanayi temel göstergeleri ve ulaştığı sanayileşme düzeyi açısından benzer konumdaki ülkelere benzerlik derecesiyle ilgilidir. Türkiye'nin yatırım oranı ve özel yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı açısından orta gelirli ülke ortalamasına yakın bir düzeyde olduğu ancak imalat sanayiinin milli gelir içindeki payı ve yabancı sermaye girişleri açısından benzer konumdaki ülkelerin genellikle gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu olumsuz durumun teknoloji göstergelerine bakıldığında da sürdüğü, Türkiye'nin AR-GE elemanı sayısı açısından Brezilya, Hindistan ve Malezya gibi ülkelere kıyasla daha iyi bir konumda olduğu ancak orta gelir-

li ülkeler ortalamasının çok altında kaldığı, buna karşılık patent başvuruları açısından kimi ülkelere daha iyi bir konumda olmasına karşın Kore, Çin, ve İspanya'nın çok altında kaldığı görülmektedir. Bunun gibi, son yıllardaki artışa karşın, Türkiye'nin sanayi ürün ihracatı içinde yüksek teknoloji içeren malların çok düşük bir paya sahip olduğu ve bu bakımdan da orta gelirli ülkeler ve dünya ortalamasının çok altında kaldığı görülmektedir.

Türkiye'nin sanayileşmesi ve ekonomik gelişmesi açısından en önemli sorunlardan birisi ekonomide yapısal dönüşümün gerçekleştirilememiş olmasıdır. Tarım kesimi toplam istihdam içinde hala çok önemli bir yer tutmaktadır. İmalat sanayii içinde de doğal kaynak ve emek yoğun sektörler büyük bir ağırlığa sahip olup 2000 yılında toplam istihdamın sırasıyla, yüzde 27 ve yüzde 40'ını oluşturmuştur. 1960 ve 1970'li yıllarda, sanayi yapısının dönüştürülmesinde kısmen başarı sağlanmış, emek-yoğun sektörlerin imalat sanayii istihdamındaki payı 1963 yılında yüzde 40'dan 1977'de yüzde 28'e düşmüş, buna karşılık ölçek-yoğun ve uzmanlaşmış sanayilerin payı aynı dönemde yüzde 20'den yüzde 35'e çıkmıştır. 1980 sonrası dönemde ise, emek yoğun sektörlerin düşük ücret temelinde ihracata yönelmesi ile birlikte, emek-yoğun sektörlerin istihdam payı 1990'lı yılların sonlarında tekrar yüzde 40'lara ulaşmıştır. Ölçek-

yoğun ve uzmanlaşmış sanayilerde ortalama ücretlerin, emek-yoğun sanayilerdeki düzeyin iki katından fazla olması bu temelde bir uzmanlaşmanın sanayileşme düzeyinin ötesinde emek gelirleri ve gelir dağılımı açısından anlamlı olduğunu göstermektedir.

İmalat sanayiinin yapısına daha ince bir ayrıntı düzeyinde bakıldığında, 1980'li yılların başlarından bu yana uygulanan ihracat odaklı politikalar sonucunda orta-ya düşük ücretli sanayiler üzerinde yoğunlaşan bir sanayi yapısı çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen sanayileşme yazınından ve başta Doğu ve Güney Asya ülkeleri olmak üzere değişik ülkelerin sanayileşme deneyimlerinden Türkiye'nin de önümüzdeki yıllardaki sanayi politikası için yararlanacağı önemli dersler ve sonuçlar çıkarılabilir. Bu sonuç ve dersler birkaç ana başlık altında toplanabilir.

Üretim yapısında imalat sanayiinin payının artması ve imalat sanayi içinde emek ve kaynak yoğun sektörlerden teknoloji ağırlıklı uzmanlaşmış sektörlerle doğru bir değişiklik hızlı büyüme ve gelişmeyle yakından ilişkili bir olgudur. Sanayileşme, ihracat, verimlilik ve büyüme yanında başta istihdam artışları yoluyla olmak üzere yoksulluğun hafifletilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve gelişmiş ülke saflarına katılabilmenin önkoşulu olması açısından da en temel toplumsal hedefler arasında yer alması ve

hatta bunların ana eksenini oluşturmaları gereken bir amaç olmalıdır.

Sanayileşme başarısı, fiziki sermaye birikimi yanında eğitilmiş ve beceri düzeyi yüksek işgücünü ortaya çıkaracak beşeri sermaye yatırımlarının belirli bir hız ve etkinlikte gerçekleştirilebilmesiyle yakından ilgilidir. Özellikle son on yılda, teknolojik gelişme uluslararası rekabet gücü edinmenin en önde gelen koşulu haline gelirken çok sayıda gelişmekte olan ülkenin sınırlı ihracat piyasalarına yığılmış olması düşük ücret bazında rekabeti daha da güçleştirmiştir. Üstelik düşük ücret temelinde bir uzmanlaşmanın önemli bölüşüm sorunları yaratması da kaçınılmaz olmaktadır. Bu bölüşüm sorunlarının bir kısmının emek kesimi içindeki ücret farklılıklarından oluşması, eğitim yoluyla nitelikli işgücü arzının artırılmasını bu açıdan da gerekli kılmaktadır.

Sanayileşme sürecinde devlet çeşitli alanlarda doğrudan üretici olarak, belirli alanlarda da özel kesimi etkin bir biçimde teşvik ederek, yönlendirerek ve denetleyerek etkin bir rol oynayabilir. Bu alanların seçilmesinde dünya piyasalarındaki gelişmelerin yakından izlenmesi ve bu gelişmeler karşısında sektör hedeflemesinin esnek bir biçimde yapılması yaşamsal bir öneme sahiptir. Belirlenen alanlardaki özel sektör teşviklerinin kısa sürelerle verilmesi ve başta dünya piyasalarında rekabet gücüne erişme olmak üzere önceden belirlenen hedefle-

re koşullu olması gerekmektedir.

Sanayileşme yolunda en çok mesafe kateden gelişmekte olan ülkelerde dahi işçi sendikalarının uzun süre baskı altında tutulmuş olması, üretimin son derece olumsuz çalışma koşulları altında yapılmış olması ve devletin otoriter ve baskıcı bir tutum sergilemiş olması gibi unsurlar bu ülkelerin topyekün bir model olarak seçilmesi konusunda titizlik gerekmektedir.

Neoliberal politikaların birçok gelişmekte olan ülkede uygulamaya başlandığı 1980 sonrası dönem bu ülkelerde sanayileşmenin önemli ölçüde duraksadığı, sanayi üretim ve ihracat artışlarının ve yabancı sermaye girişlerinin az sayıda ülke üzerinde yoğunlaşarak yaygınlaşmadığı bir dönem olmuştur. Bu alanlarda başarılı bir performans sergileyen ülkelerin önemli bir kısmının ise sanayi yapılarında ara ve yatırım mallarına ve teknoloji ağırlıklı sektörlerle doğru bir yapısal değişiklik gösteremedikleri ve çok uluslu şirketlerin artan etkinliklerine karşın bu doğrultuda bir başarı sağlayamadıkları gözlenmiştir.

İmalat sanayiinin kısa dönem krizlerden en çok etkilenen sektörler arasında olduğu ve krizler sırasında başta KOBİ'ler olmak üzere önemli üretim ve istihdam kayıplarına uğradığı dikkate alınarak önceden acil önlemler geliştirme gereği konusunda yaygın bir görüş birliği oluşmuştur.

Bu dersler ve sonuçlar açısından Türkiye deneyimine bakıldığında

Türkiye'nin sanayileşme sürecinde önemli bir rol oynayan döviz kuru, faiz ve dış ticaret politikası ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlanması gibi araçlar yanında kamu yatırımlarını da bir araç olarak elinden çıkarttığı görülmektedir.

Sanayileşme hedefine varmak için en yoğun çabanın bilim ve teknolojik gelişme alanlarında gösterilmesi gerekmektedir.

27 ilde merkezleri olan KOSGEB'in, Türkiye'deki tüm KOBİ'lerin ihtiyaçlarına yeterli ölçüde destek sağlayamadığı görülmektedir. KOBİ'lere yönelik olarak farklı kuruluşlar tarafından farklı çalışmalar yürütülmesi, bu kuruluşlar arasında yeterli eşgüdüm sağlanamaması, uygulanan programların yeterli kapsam ve süreklilik düzeyine ve etkinliğe ulaşmasını engellemektedir. KOBİ'ler için önemli bir finansman kaynağı olan Halk Bankası'nın özelleştirme kapsamında olması bu kesim için ek bir belirsizlik unsuru oluşturmaktadır.

Bugünkü neoliberal politikaların oluşturduğu kısıtlayıcı çerçeve içine sıkıştırdığımız bu önlemlerin sonuçlarını bugünden kestirmek kolay olmasa da Türkiye'nin sanayileşmiş ülke saflarına katılabilmesi için yetersiz kalacağı açıktır. Bu nedenle de daha geniş kapsamlı bir sanayileşme atılımının temel unsurlarını neoliberal yaklaşımın sınırlarının ötesinde tasarlama gereği açıkça ortadadır.

Enflasyon hedefine yaklaşıyor

2003 yılının ilk sekiz ayı geride bırakıldığında enflasyondaki gelişmeler 2003 yılı bütünü için olumlu sinyaller verdi. Mayıs ayında başlayan mevsimsellikten arındırılmış TÜFE enflasyonundaki düşüş eğilimi Ağustos ayında da devam etti. Bu düşüşte son dönemde istikrarlı seyreden döviz kurlarının yanı sıra enflasyon beklentilerindeki gerilemenin de etkisi oldu. Önümüzdeki aylarda maliyetlerde baskı yaratacak çok olumsuz gelişmeler olmazsa enflasyonun yıl sonu hedefine doğru yaklaşmaya devam edeceği öngörülmekte.

Merkez Bankası'na göre son dönemde döviz kurlarında gözlenen istikrar ve iç talepteki canlanmanın keskin olmaması önümüzdeki dönemde de enflasyonu kontrol altında tutmaya devam edeceği tahmin ediliyor.

Beklenti anketi Ağustos ayı ikinci dönem sonuçlarına göre yıl sonu enflasyon beklentileri yıl sonu hedefinin 2,4 puan üzerinde olmakla beraber hedefe doğru hızla yaklaşmaktadır. Bütün bu gelişmeler, gelecek dönem enflasyonu açısından olumlu görünmektedir.

Merkez Bankasına göre; mali disiplinin kalıcı bir biçimde sürdürüleceği yolunda atılacak her adım ve bu yönde gelecek her yeni bilgi, enflasyonun kalıcı olması riskini giderek en aza indirecek faktörler. Ağustos ayındaki gerçekleştirmeler ve faiz dışı bütçe fazlası hedefine ulaşılabilmesi için alınan ek tedbirler olumlu görünmekle birlikte, mali disiplin konusu hala

kritik önemini korumaktadır. Özellikle kamu maliyesinde program dışı harcamalar yapılması, bütçe finansmanında dolaylı vergi ve ek zamlara başvurulmaması ve gelirler politikasının hedeflenen enflasyona uygun yürütülmesi yıl sonu enflasyon hedefine ulaşılabilmesi açısından önkoşullar olmaya devam etmektedir. Enflasyondaki kazanımların kalıcı olabilmesi yapısal reformlara dayanan disiplinli ve sürdürülebilir bir bütçe politikasına bağlıdır. Gelecek dönem enflasyonu açısından, iç talepteki gelişmelerle, özel kesimin iç talepteki canlanma karşısındaki fiyatlama davranışı da dikkatle izlenmesi gereken önemli diğer faktörlerdir.

		2003								2002			
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TÜFE	Bir öncek aya göre değişim	5,6	3,1	3,2	1,8	-0,6	-1,9	-0,5	-0,2	3,1	3,1	1,6	2,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	5,6	8,9	12,4	14,4	13,7	11,5	10,9	10,7	21,7	25,5	27,5	30,8
TÜFE	Bir öncek aya göre değişim	2,6	2,3	3,1	2,1	1,6	-0,2	-0,4	0,2	3,5	3,3	2,9	1,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,9	8,2	10,4	12,2	12,0	11,6	11,7	20,1	24,0	27,7	29,7

Dünya ekonomisi

İstihdamda artış umudu

OECD tarafından yılda bir kez yayımlanan istihdam raporunda, işsizlik oranının gelecek yıldan itibaren azalma eğilimi göstereceği, ancak Japonya ve Almanya'da bir değişiklik olmayacağı ifade edildi. ABD tarihi nin en büyük bütçe açığını gerçekleştirecek, yıl sonunda açığın 400 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Almanya'da ise şirket iflaslarında patlama yaşandı.

Almanya'nın Euro Bölgesi'nde bütçe açıkları ile ilgili yaşadığı krizin yanında ülkede yaşanan ekonomik durgunluk şirket iflaslarını artırdı. Ülkede, Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam 19,953 Alman şirketi, iflas etti. Yalnızca haziran'da şirket iflasları yüzde 3,3 oranında arttı.

Finansal Bilgi Grubu Creditreform, 40,000 civarında şirketin 2003 yılında ekonomik anlamda güçlük çekeceği öngörüsünde bulundu. Bu sayı bir önceki yıl 37,700 olarak kaydedilmişti.

ABD'nin New York ve Washington kentlerine 2 yıl önce yapılan saldırıların ardından Afganistan ve Irak'a karşı yürüttüğü operasyonlar, ekonomideki verileri olumsuz yönde etkiledi. Ekonomik durgunluğun baş göstermesiyle ABD'nin bütçe açığı tüm zamanların en yük-

sek düzeyine ulaşmış olurken, 2003 yıl sonu için tahmin edilen açık miktarı 400 milyar dolara ulaşıyor.

Dünyanın lider ekonomisi, ABD'de, son olarak Irak operasyonunun ardından ekonomide yaşanan durgunlukla birlikte bütçe açığının 400 milyar doları aşması bekleniyor. Bu rakam daha önce 1992'de yüksek seviyelerde olmuş ve açık 290 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. ABD, Kongre Bütçe Komisyonu; bu ay bir iyileşme olabileceğini öngörürken, yine de bütçe açığının 401 milyar dolara ulaşacağı tahmininde bulundu. Beyaz Saray ise bütçe açığını 455 milyar dolar olarak gerçekleştireceğini tahmin ediyor.

Bu açıktaki, gelirlerin düşmesinin, ekonomik durgunluğun, büyük oranda vergi kesintilerinin ve Bush yönetiminin savunmaya aşırı har-

cama yapmasının büyük rol oynadığı belirtiliyor.

AB İstatistik Enstitüsü Eurostat, AB üyesi ve aday ülkelerde işçi çalışma saatleri ve maliyeti üzerine bir rapor yayınladı. Belçika, Türkiye ve Malta'nın verilerinin yer almadığı raporda, aday ülke işçilerinin çalışma saatlerinin üye ülkelere göre ortalama yüzde 4 daha fazla olduğu belirlendi. Üye ülkeler arasında aylık en kısa mesainin 134 saatle Fransa'da; en yüksek ise 155 saatle İngiltere'de olduğu belirtildi. Sektör bazında ise en düşük çalışma saatleri madencilik, en yüksek çalışma saatleri ise ulaştırma ve iletişim sektörlerinde görüldü.

İşgücü maliyeti ölçümünde ise AB çapında en düşük ücretler genelde Akdeniz ülkelerinde gözlemlendi. Aday ülkelerde en düşük saat ücreti Bulgaristan'da (1.35euro), gele-

cek yıl üye olacak ülkelerde ise en düşük işçi maliyeti Letonya ve Litvanya'da (3 euro'nun altında) görüldü. Sektör bazında ise bütün ülkelerde en pahalı işgücünün finans ve enerji sektörlerinde, en ucuz ise otelcilik ve lokantacılık sektöründe olduğu belirtildi.

Eurostat verilerine göre, 2000 yılında Türkiye dışındaki 12 aday ülkede sanayi, inşaat, ticaret ve hizmet sektörlerinde 2.5 milyon şirket 15 milyon kişiye istihdam yarattı. Buna karşın aynı yıl AB üyesi ülkelerde 10 milyon şirket tarafından 80 milyon kişiye istihdam yaratıldı. Aday ülkelerde bu 4 sektörde arasında en fazla sayıda istihdam sanayi sektöründe gerçekleşti. Ayrıca bu sektör yatırımlardan da en fazla payı aldı. Çalışan başına üretilen katma değerde Kıbrıs, Malta ve Polonya ilk sıralarda yer alıyor. En yüksek birim personel maliyetleri ise sırasıyla Malta, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti ve Macaristan'da görüldü.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü(OECD) tarafından ülkelerin Tüketici Fiyat Endeksleri(TÜFE) baz alınarak hazırlanan "karşılaştırmalı fiyat düzeyleri" istatistiklerinin haziran ayı sonuçları açıklandı.

OECD tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre en pahalı ülke İsviçre. İsviçre'yi, Norveç, Danimarka, İzlanda ve İsveç izliyor. Türkiye'de 100 liraya alınabilen bir mal İsviçre'de 222 liraya, Norveç'te 215 liraya, Japonya'da ise 214 liraya satılıyor. Bu arada dünyanın en ucuz ülkeleri sıralamasında da ilk sırada Slovakya yer alıyor.

Eurostat verilerine göre Euro alanı ülkelerinde mevsimlik dalgalanmalara göre ayarlanmış işsizlik oranı, Haziran ayında olduğu gibi Temmuz 2003'te de yüzde 8.9'da kaldı. Temmuz 2002'de bu rakam yüzde 8.4 idi. AB 15'te ise Haziran ayında yüzde 8.1 olan işsizlik ora-

nı Temmuz 2003'te yüzde 8.0 iken Temmuz 2002'de de yüzde 7.7 olmuştu. Temmuz 2003'te en düşük işsizlik oranı Lüksemburg'da yüzde 3.7, kaydedildi. Lüksemburg'u Hollanda yüzde 4.2, Avusturya yüzde 4.5 ve İrlanda yüzde 4.7 ile izledi. İspanya yüzde 11.4 ise halen AB'deki en yüksek düzeyine sahip. Bu veriler AB işsizlik oranlarında artış olduğunu gösteriyor. Euro alanı ülkelerinde Temmuz 2003 itibarıyla 12.5 ve AB 15'te ise 14.3 milyon işsiz bulunuyor. Temmuz 2003'te işsizlik oranları ABD'de yüzde 6.2; Japonya'da ise yüzde 5.3 oldu.

2003 Haziran ayında Euro alanı ülkeleri 5.4 milyar euro dış ticaret fazlası verdi. AB dışı ülkelerle yapılan ticareti kapsayan bu rakam 2002 Haziran ayında 10.3 milyar euro olarak kaydedilmişti. Mayıs 2003 tarihinde görülen 4.5 milyar euro fazla ise Mayıs 2002 tarihinde 8.5 milyar euro olarak açıklanmıştı. Haziran 2003 tarihinde mevsimlik dalgalanmalara göre ayarlanmış ihracat oranı bir önceki aya göre yüzde 0.2 artarken aynı dönemde ithalat yüzde 0.9 azaldı.

AB 5 ise Haziran 2002'de 2.4 milyar euro dış ticaret fazlası verirken Haziran 2003'te 3.7 milyar euro ticaret açığı kaydetti. Mayıs 2003'te 1.8 milyar euro ticaret açığı, Mayıs 2002'de ise 2.4 milyar euro ticaret fazlası görülmüştü. Haziran 2003'te mevsimlik dalgalanmalara göre ayarlanmış ihracat bir önceki aya göre yüzde 3.2 azalırken ithalat yüzde 0.6 oranında artış gösterdi.

AB 15'in ithalatında en yüksek artışlar Çin yüzde 15 ve Norveç yüzde 12'den, ihracatında ise Çin yüzde 21 ve Türkiye'ye yüzde 8 oldu.

AB ile Fransa arasında yaşanan bütçe açığı krizi ise büyüyor. AB Komisyonu Fransa'nın 2004 yılı bütçesi ile ilgili endişelerini kamuoyuna açıkladı. AB Komisyo-

nu'ndan yapılan açıklamaya göre, Fransa'dan daha güvenilir ve savunulur bir bütçe hazırlanması talebinde bulundu. Fransa'nın Euro para birimi için belirlenen kriterleri sürekli ihlal etmesi üzerine Paris ve AB arasında ortaya çıkan kriz giderek büyüyor. AB yetkilileri Fransa'nın bütçe açıklarının, Gayri Safi Milli Hasıla'ya oranını yüzde 3'e düşürmesini istiyorlar.

Ayrıca, AB Komisyonu ana şirket ve bağlı şirketlerinin vergilendirmesi konusunda yeni bir yönerge taslağı yayınladı. Bu yönergeye göre ana şirkete bağlı alt şirketlerin arasında kar paylaştırılmasında vergi muafiyetine izin veriliyor. Bu yeni yönerge, son 15 yıldır yürürlükte olan yasanın ve 1993'te AB Bakanlar Konseyi tarafından reddedilen yönerge taslağının yerini alacak. Yönerge uygulama kapsamına giren şirketler listesini de genişletiyor ve "Avrupa Şirketleri"ni de kapsıyor. Ayrıca kurumsal vergi hesaplama yöntemlerine de düzenlemeler getirilerek çifte vergilendirmenin önlenmesi hedefleniyor. Gelecekte bu yönerge tasarısına ek olarak şirket evliliklerinde vergilendirmeye ilişkin yeni bir öneri eklenmesi bekleniyor.

Şirketlerin vergilendirilmesinin yanı sıra, AB üyesi ülkelerde sınır ötesi vergi kaçakçılığıyla mücadele konusunda yürüttükleri soruşturmalarda birlikte hareket etmelerini ve birbirleri adına gereken işlemleri başlatmalarını sağlayacak olan AB Komisyonu yönerge önerisi sunuldu. Gelir vergisi, kurumlar ve sermaye vergileri gibi dolaysız vergileri kapsayan yönergeyle yürürlükte olan ancak ihtiyaçlara cevap vermeyen Karşılıklı Yardım yönergesinin güncelleştirilmesi amaçlanıyor. Sözkonusu yönergenin KDV alanında üye ülkelerarası bilgi alışverişini düzenleyen mevzuatı tamamlaması öngörülüyor.

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Ağustos (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2003 Yılı Bütçe Hedefi
	2002	2003	Artış (%)		
Gelirler	48.749	63.648	30.6	4.8	100.782
Genel Bütçe Gelirleri	48.015	62.387	29.9	4.0	100.357
Vergi Gelirleri	36.481	53.292	46.0	17.7	85.955
Gelirden Alınan Vergiler	12.046	16.501	36.9	9.6	26.115
Gelir Vergisi	8.501	10.660	25.3	0.8	17.197
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	225	371	64.8	32.2	
Kurumlar Vergisi	3.498	5.836	66.8	33.8	8.918
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	2.753	4.710	71.0	37.9	
Servetten Alınan Vergiler	649	1.497	130.6	104.6	2.329
Motorlu Taşıtlar Vergisi	626	989	57.9	26.6	1.140
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	18.098	27.420	51.5	21.7	44.960
Dahilde Alınan KDV	6.945	9.492	36.6	9.6	16.046
Taşıtlar Alım Vergisi	143	181	26.5	1.6	
Özel Tüketim Vergisi	446	14.032			22.353
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	656	779	18.7	-4.8	1.064
Özel İletişim Vergisi	544	620	13.9	-8.8	1.103
Özel İşlem Vergisi	335	402	20	-0.3	935
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	5.686	7.871	38.4	11.2	12.531
İthalde Alınan KDV	5.288	7.258	37.2	10.4	11.683
Vergi Dışı Normal Gelirler	8.195	6.085	-74.2	-40.3	10.294
Katma Bütçe Öz Gelirleri	734	1.261	71.7	37.9	425
Harcamalar	70.392	92.091	30.8	4.8	145.949

*Hesaplama TÜFE % 24,9 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2003-Q2	2002	2001	2000	1999	1998
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	81.190	273.463	176.484	125.596	78.283	53.518
GSMH (milyon dolar)		179.898	145.693	200.002	185.267	206.552
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	3.7	7.8	-9.5	6.3	-6.1	3.9
Kişi başına GSMH (ABD Doları)		2.584	2.123	2.965	2.879	3.255
Üretim İndeksi	111.3	102.5	92	101	95.7	100.9
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	21.699	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974
Toplam ithalat (Milyon/Dolar)	30.628	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-8.929	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	70.8	69.0	75.7	51.0	65.4	58.7
İşsizlik Oranı (%)	10	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	175.270	149.869	122.157	36.421	23.005	11.693
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	133.196	131.407	113.806	118.685	102.980	96.418
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-4.001	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984

	2003		2002		2001
(Milyar TL)	5 Eylül	29 Ağustos	27 Aralık	6 Eylül	28 Aralık
Emisyon	10.067.127	9.854.562	7.707.082	7.036.264	5.328.876
Para Arzı					
- M1	18.285.347	18.397.199	14.258.860	12.914.818	11.073.270
- M2	72.917.528	71.650.694	61.195.275	55.639.382	46.985.987
- M3	77.634.482	77.493.296	64.399.837	59.922.020	50.587.717
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	67.188.656	67.251.145	56.294.199	51.655.614	44.921.685
- Vadeli Tasarruf	46.345.120	45.529.563	38.675.412	37.036.130	31.291.397
- Vadesiz Tasarruf	4.045.376	4.426.669	3.262.560	3.207.468	3.170.598
- Vadeli Ticari	8.287.061	7.723.932	8.261.003	5.688.434	4.621.320
- Vadesiz Ticari	4.700.772	4.820.864	3.784.187	3.115.137	3.100.924
- Resmi Mevduat	3.810.327	4.750.117	2.311.037	2.608.445	2.737.446
Kredi Stoku	42.461.033	42.425.529	35.159.807	33.556.438	34.796.973
- Tüm Banka Kredileri	42.461.033	42.425.529	34.909.807	32.806.438	34.046.973
- M.B. Kredileri	0	0	250.000	750.000	750.000
Bank. El. Tah. ve Bono	88.051.374	88.496.609	81.616.926	75.565.135	58.275.691

Mevzuat Değişiklikleri

- 01 Eylül 2003** - Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No:88)
- 02 Eylül 2003** - Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 83)
- 04 Eylül 2003** - 2003/6049 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 08 Eylül 2003** - Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik
- Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik
- 10 Eylül 2003** - Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No:2003/5)
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet yardımları Hakkında Karar ve Tebliğ Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Genelge (No:2003/1)
- 11 Eylül 2003** - Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği
- Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği
- Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği
- Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği
- 16 Eylül 2003** - Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmi Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ
- Sosyal Sigortalar Kurumu Alacaklarının KDV İadesinden Mahsup Edilmesine İlişkin Tebliğ
- 22 Eylül 2003** - 2003 Yılı Ağustos Ayına Ait Dahilde İşleme İzin Belgelerinin Sektörel Dağılımı Hakkında Tebliğ
- 2003 Yılı Ağustos Ayına Ait Yurt İçi Satış Teslimler İle İlgili Belgelerin Sektörel Dağılımı Hakkında Tebliğ
- 2003 Yılı Ağustos Ayına Ait Hariçte İşleme İzin Belgelerinin Sektörel Dağılımı Hakkında Tebliğ
- 2003 Yılı Ağustos Ayına Ait Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgelerinin Sektörel Dağılımı Hakkında Tebliğ
- Firma Talebine İstinaden İptal Edilen Dahilde İşleme İzin Belgeleri Hakkında Tebliğ
- Re'sen Kapatılan Dahilde İşleme İzin Belgeleri Hakkında Tebliğ

Vergi Takvimi

- 07.10.2003** - Eylül 2003 Dönemi 4705 Sayılı Kanuna Göre Tahsil Edilen Özel İşlem Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 07.10.2003** - Eylül 2003 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 09.10.2003** - 16-30 Eylül Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 10.10.2003** - 16-30 Eylül Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - Eylül 2003 Dönemi Özel İşlem Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 20.10.2003** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İntikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2003** - Eylül 2003 Dönemi Faiz Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 24.10.2003** - 1-15 Ekim Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 27.10.2003** - 1-15 Ekim Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 27.10.2003** - Eylül 2003 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 27.10.2003** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2003 Dönemine Ait Basit Usul KDV Beyanı ve Ödenmesi
- 31.10.2003** - Kurumlar Vergisi 3.Taksit Ödemesi
- 31.10.2003** - Ziraî Kazançlar Gelir Vergisi 1.Taksit Ödemesi
- 31.10.2003** - GVK Madde 94/6-b'ye Göre Yapılan Stopajın 3.Taksit Ödemesi (D.K.P. Stopaj)

Eylül 2003 Kronoloji

01 Eylül Türkiye Kamu Sen üyesi 5 bin memurun, hükümetin toplu görüşme sürecindeki tutumunu protesto etmek amacıyla başlattığı açlık grevinde 3. güne girildi.

02 Eylül Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Almanya Başbakanı Schröder ile görüşerek Türkiye'nin AB üyelik sürecine desteklerinin devamını istedi.

03 Eylül Dünya Bankası, Türkiye'nin dünyada yıllık yüzde 30 enflasyonla mücadele eden tek ülke olduğunu açıkladı.

04 Eylül Ankara'da geçirdiği trafik kazasında ağır yaralanan Denizli Valisi Recep Yazıcıoğlu'nun beyin ölümü gerçekleşti.

05 Eylül SSK, sigorta prim ödeme kolaylığını 3 Ekim tarihine kadar uzattığını açıkladı.

06 Eylül Filistin Lideri Yaser Arafat'la görüş ayrılığına düşen Başbakan Mahmut Abbas istifa etti.

07 Eylül Başbakan Erdoğan, Roma'da İtalya Başbakanı Berlusconi ile görüşti.

08 Eylül Yargıtay Başkanı Eraslan Özkaya adli yılı açılış konuşmasında 1982 anayasasının değiştirilmesini istedi.

09 Eylül Maliye Bakanlı Kemal Unakıtan, 2004 sonu itibarıyla liradan altı sıfır atılması için Merkez Bankası ile birlikte hazırlık başlatıldığını açıkladı.

10 Eylül 2005 yılında yarış takvimine dahil edilen İstanbul Grand Prix'sinin temeli atıldı.

11 Eylül İsveç Dışişleri Bakanı Anna Lindh, önceki gün başkent Stockholm'de alışveriş yaparken uğradığı bıçaklı saldırı sonucu hayatını kaybetti.

12 Eylül İsrail Güvenlik Kabinesi'nin Filistin Lideri Arafat'a sürgün kararı almasının ardından çok sayıda ülke Arafat'a destek açıklamasında bulundu.

13 Eylül Başbakan Tayyip Erdoğan, gelecek dönemde Hazine'nin bankalar için güvence olmayacağını açıkladı.

14 Eylül Euroya geçip geçmeme kararı için referanduma giden İsveç halkı Euro'ya hayır dedi.

15 Eylül Amerikan Dışişleri Bakanı Colin Powell Türk Birlikleri hakkında Irak'ta ciddi hassasiyetler olduğunu ancak konuyu müzakereye devam edeceklerini söyledi.

16 Eylül İmar Bankası soruşturması kapsamında aranan Kemal Uzan' ile Yavuz Uzan hakkında kırmızı bülten çıkarıldı.

17 Eylül Hindistan Başbakanı Vajpayee Türkiye'ye gelerek Başbakan Erdoğan ile görüşti.

18 Eylül Irak'ta bir Amerikan konvoyu bombalı ve roketli saldırıya uğradı, sekiz Amerikan askeri öldü.

19 Eylül TÜSİAD Başkanı, Özlhan Irak'a asker göndermek için BM kararının şart olması gerektiğini söyledi.

20 Eylül IMF - Dünya Bankası toplantıları Dubai'de başladı.

21 Eylül Başbakan Tayyip Erdoğan Dubai'de ABD eski Başkanı Clinton ile görüşti.

22 Eylül Türkiye'ye 8.5 milyar dolarlık kredi sağlanmasına dönük anlaşma Dubai'de imzalandı. Kredi, 4 yılı geri ödemesiz ve 10 yıl vadeli olacak.

23 Eylül Koç ve Sabancı Holding, Türk Telekom ve Milli Piyango'nun özelleştirilmesinde güçbirliği yaparak, birlikte hareket etme konusunda anlaşma imzaladı.

24 Eylül Başbakan Recep Tayyip Erdoğan YÖK taslağını ve hükümeti eleştiren rektörleri edepsizlikle suçladı.

25 Eylül 1 milyon 350 bin liraya düşen dolara kuruna Merkez Bankası müdahale etti. Türkiye'ye gelen IMF heyeti 6. gözden geçirme için temalarına başladı